

Народна банка Србије

Извештај о стању у финансијском систему Републике Србије за 2005. годину

Уводна реч

Прошла година је била изузетно успешна за Републику Србију. То се, између осталог, огледа и у поправљању кредитног рејтинга земље, који је, према рангирању које је извршио Standard&Poor's, оцењен као ниво (ББ-) који углавном имају земље у транзицији које су постигле релативну макроекономску стабилност. Овакав кредитни рејтинг омогућава даље различите облике иностраних улагања у српску привреду, што потврђује и обим нето страних директних инвестиција у 2005. години који је износио 1.550 милиона долара, с порастом од 62 % у односу на 2004. годину.

Знатан део ових инвестиција односи се на приватизацију банака и, може се рећи, да је управо прошла година потврдила колико су активности Народне банке Србије на плану развоја контролне и регулаторне функције у финансијском систему допринеле успешности даље власничке трансформације банкарског сектора. У процесу преузимања приватних или приватизовања државних банака, купци су били првокласни стратешки инвеститори, спремни да за улазак на српско банкарско тржиште плате вишеструко већу цену од њихове књиговодствене вредности. Оно што је, међутим, најважније за тај процес јесте да је Народна банка Србије, инсистирајући на примени стриктних критеријума за оцену бонитета инвеститора, створила услове за улазак у Србију само оних банака које својим реномеом и искуством у банкарском пословању доприносе развоју банкарског сектора. При том појединачно учешће сваке од тих банака у банкарском сектору Србије није преишло ниво који би им омогућио успостављање монополске позиције. На овај је начин промена власничке структуре банкарског сектора Србије, у коме је на крају 2005. године две трећине билансне суме, односно половина капитала била у већинском власништву страних правних и физичких лица – значајно допринела расту и развоју овог сектора.

Основни извор који је омогућио раст банкарског сектора у 2005. години јесте депозитни потенцијал, чији је пораст у прошлој години износио 54,7% и који је крајем те године чинио 62,5% свих банкарских извора. При овоме су

депозити физичких лица остварили респектабилан раст од 67,3%. и достигли износ од 206.348 милиона динара, односно 26,6% укупних банкарских извора.

Остварени показатељ адекватности капитала на нивоу банкарског сектора на крају 2005. године износио је 26,0%, што је знатно изнад прописаног минимума од 12% и изнад износа овог показатеља у земљама у окружењу.

Претходна година била је и година "кредитног бума". Разумљиво је стога да је интензивна кредитна активност банака проузроковала неопходне реакције Народне банке Србије: мере које је, у оквиру својих надлежности, предузимала Народна банка Србије имале су ефекта, што потврђује и пораст кредитне активности у 2005. години (47,8%), који је, иако велики, у односу на крај 2004. године сведен на ниво мањи од пораста билансне суме банкарског сектора (52%).

Банкарски сектор Србије је у 2005. години први пут од почетка реформе пословао с добитком од 7.272.000 динара. Овакав његов финансијски резултат настао је због привођења крају "ишчишћавања" биланса банака од вишегодишњих дубиоза, због рационализације у делу оперативних трошкова, као и због веће и разноврсније пословне активности банака.

Развој банкарства у окружењу и код нас наметнуо је потребу измене регулаторног оквира за пословање банака. Народна банка Србије је у 2005. години активно учествовала у изради новог Закона о банкама, који је ступио на снагу у децембру 2005. године, а почеће да се примењује 1. октобра 2006. године. Нови Закон о банкама представља полазну основу за примену принципа Basel II – прописује савремен и ефикасан начин управљања банкама, неопходне системе и процедуре за идентификовање, мерење, вредновање и праћење банкарских ризика, транспарентност пословања банака, увођење консолидоване супервизије, прописује однос банака и Народне банке Србије са спољним ревизорима и друге важне аспекте пословања банака. Народна банка Србије је, сходно прописаној законској обавези, правовремено, односно до 30. јуна 2006. године, донела подзаконске акте неопходне за примену овог закона.

Развој банкарског сектора Србије условљен је, између осталог, и развојем и унапређењем регулаторног оквира и пословања целокупног финансијског сектора. Сектор осигурања, над којим је 2004. године Народној банци Србије поверен надзор, у прошлој је години подведен под строге тржишне и

регулаторе оквира. Иако је број друштава за осигурање смањен за око 50%, укупна премија осигурања повећана је за 53%, број запослених у овом сектору повећан је за 35%, обим пословања за 51%, а капитал за 19%. При том је квалитет улагања техничких резерви које служе за измиривање преузетих обавеза по издатим полисама у великој мери побољшан, и оне су повећане за 99%. У наредној години се у овом сектору може очекивати наставак реформи, које треба да омогуће приближавање нивоа развијености сектора осигурања у Србији оном који постоји у земљама у региону.

Изменама Закона о финансијском лизингу и доношењем Закона о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима у 2005. години успостављен је регулаторни оквир за развијање још два, веома битна сегмента финансијског сектора Србије. Поверавањем Народној банци Србије надзора над пословањем давалаца финансијског лизинга и над друштвима за управљање добровољним пензијским фондовима, створени су услови да Народна банка Србије ефикасно спроводи једну од својих најзначајнијих функција – интегрисану супервизију у финансијском сектору.

Имајући у виду постојећу власничку и управљачку структуру друштава за осигурање, као и правних лица која се баве пружањем услуга финансијског лизинга, те њихову повезаност с банкама – консолидована супервизија банака, чији је почетак новим Законом о банкама предвиђен за 2006. годину, представљаће следећи неопходан корак напред у развоју надзора над финансијским сектором.

Гувернер Народне банке Србије

Радован Јелашић

САДРЖАЈ

Назив	страна
МАКРОЕКОНОМСКО ОКРУЖЕЊЕ	1
ФИНАНСИЈСКИ СЕКТОР СРБИЈЕ	3
БАНКАРСКИ СЕКТОР	5
Број банака	5
Билансна сума банкарског сектора	5
Власничка структура банкарског сектора	6
Концентрација у банкарском сектору	7
Организациона мрежа банака	8
Број запослених у банкарском сектору	9
БИЛАНС СТАЊА БАНКАРСКОГ СЕКТОРА	10
Пасива – извори средстава банкарског сектора	10
Актива – средства банкарског сектора	16
ВАНБИЛАНСНЕ СТАВКЕ БАНКАРСКОГ СЕКТОРА	24
БИЛАНС УСПЕХА	25
Финансијски резултат	25
Структура прихода и расхода	26
Показатељи пословања	27
УПРАВЉАЊЕ РИЗИЦИМА У БАНКАРСКОМ СЕКТОРУ	29
Кредитни ризик	29
Ризик изложености банке према једном лицу	32
Ризик трајних улагања	33
Девизни ризик	33
Кредитни ризик који произилази из кретања девизног курса	33
Ризик ликвидности	34
СЕКТОР ОСИГУРАЊА	36
Степен развијености тржишта осигурања	36
Број друштава за осигурање и осталих учесника на тржишту осигурања	37
Власничка структура друштава за осигурање	38
Укупна премија осигурања	38
Концентрација тржишта осигурања	39
БИЛАНС СТАЊА СЕКТОРА ОСИГУРАЊА	40
Билансна сума сектора осигурања	40
Структура пасиве	41
Структура активе	43

Назив	страна
ПОКАЗАТЕЉИ ПОСЛОВАЊА СЕКТОРА ОСИГУРАЊА	44
Меродавни технички резултат	44
Солвентност	44
Ликвидност	45
Показатељи профитабилности	45
ДАВАОЦИ ФИНАНСИЈСКОГ ЛИЗИНГА	46
Број давалаца финансијског лизинга	46
Власничка структура	46
Концентрација тржишта финансијског лизинга	46
БИЛАНС СТАЊА ДАВАОЦА ФИНАНСИЈСКОГ ЛИЗИНГА	46
БИЛАНС УСПЕХА ДАВАОЦА ФИНАНСИЈСКОГ ЛИЗИНГА	47
ПОКАЗАТЕЉИ ПОСЛОВАЊА ДАВАОЦА ФИНАНСИЈСКОГ ЛИЗИНГА	48
ДРУШТВА ЗА УПРАВЉАЊЕ ДОБРОВОЉНИМ ПЕНЗИЈСКИМ ФОНДОВИМА	49
ПЛАТНИ СИСТЕМ	50
Реформа платног система	51
Учесници у платном систему	51
Бруто обрачун у реалном времену – РТГС	51
„Мала плаћања“	52
Статистика	53

ПРЕГЛЕД ТАБЕЛА

<i>Број и назив табеле</i>	<i>страна</i>
Табела 1: Структура финансијског сектора Републике Србије, у делу који је у надлежности НБС, на крају 2005. године	3
Табела 2: Однос билансне суме банкарског сектора и БДП	6
Табела 3: Упоредни преглед броја организационих јединица и запослених	9
Табела 4: Упоредни преглед кретања учешћа капитала у билансној активи	11
Табела 5: Структура капитала банкарског сектора	12
Табела 6: Упоредни преглед кретања показатеља адекватности капитала	12
Табела 7: Депозитни потенцијал банкарског сектора	14
Табела 8: Кредитна активност банкарског сектора	19
Табела 9: Однос кредита и депозита	21
Табела 10: Однос пласмана и извора код банака	21
Табела 11: Број и износ трансакција платним картицама	24
Табела 12: Банкомати и POS терминали – број и промет у 2004. и 2005. години	24
Табела 13: Финансијски резултат банкарског сектора	25
Табела 14: Трошкови зарада (брuto) по једном запосленом у банкарског сектору	27
Табела 15: Показатељи пословања	27
Табела 16: Упоредни преглед кретања показатеља ROA и ROE	28
Табела 17: Квалитет aktive банкарског сектора	30
Табела 18: Упоредни преглед кретања показатеља учешћа резервисања по основу лоших кредита у укупним лошим кредитима	30
Табела 19: Ликвидноаст банкарског сектора	35
Табела 20: Учешће премије осигурања у БДП у 2005. години у Србији у односу на неке европске земље	36

<i>Број и назив табеле</i>	<i>страна</i>
Табела 21: Показатељи развијености осигурања у Србији	37
Табела 22: Груписање друштава за осигурање према висини премије у 2005. години	40
Табела 23: Показатељи даваоца финансијског лизинга – просек за тржиште	48

ПРЕГЛЕД ГРАФИКА

<i>Број и назив графика</i>	<i>Страна</i>
График 1: Власничка структура банака	7
График 2: Херфиндахлов индекс концентрације	7
График 3: Релативни удео четири највеће банке у укупној билансној суми, депозитима и кредитима	8
График 4: Валутна структура депозитног потенцијала	14
График 5: Структура штедње	15
График 6: Нето штедња, одобрени кредити становништву и депозити становништва код банака 2003. до 2005 године	16
График 7: Наплативост пласмана комитентима у банкарском сектору	19
График 8: Пласмани и извори банкарског сектора	20
График 9: Кредити и пласмани становништву	22
График 10: Нето штедња становништва и рацио задужености становништва од 2003. до 2005 године	23
График 11: Номинални курс динара	26
График 12: Кретање показатеља ROA и ROE банкарског сектора	28
График 13: Лоша актива по групама банака са аспекта власништва крајем 2005. године	31
График 14: Кретање појединих категорија квалитета активе	32
График 15: Показатељи изложености банке према једном лицу	32
График 16: Премија по становнику у 2005. години у неким европским земљама	36
График 17: Учешће друштава за осигурање на тржишту осигурања, према власничкој структури, у 2005. години	38
График 18: Укупна премија осигурања у Србији у 2004. и 2005. години	39
График 19: Премија према врстама осигурања у 2004. и 2005. години	39

<i>Број и назив графика</i>	<i>Страна</i>
График 20: Структура пасиве сектора осигурања у 2004. и 2005. години	41
График 21: Пораст техничких резерви и укупне премије осигурања у 2005. години	42
График 22: Структура aktive сектора осигурања у 2004. и 2005. години	43
График 23: Структура пласмана према предмету лизинга	47

МАКРОЕКОНОМСКО ОКРУЖЕЊЕ

Економска активност у Србији у 2005. години, мерена стопом раста бруто домаћег производа, реално је повећана за 6,3% у односу на претходну годину. У оквиру поменутог повећања, раст бруто додате вредности износио је 4,6 процентних поена, док је ефекат раста пореза износио 1,7 процентних поена.

Главни генератор економског раста оствареног у 2005. години био је раст агрегатне тражње, укључујући висок раст кредита пословних банака пласираних сектору становништва и пословном сектору.

Наведени пораст економске активности, остварен је у условима пораста инфлације изнад пројектованог нивоа, делимичног редуковања дефицита текућег платног биланса БДП као и високог спољнотрговинског дефицита и постигнуте фискалне равнотеже захваљујући оствареном фискалном суфициту.

Учешће текућег дефицита платног биланса у бруто домаћем производу је смањено на 9,1% укључујући званичну помоћ, услед бржег раста извоза и споријег раста увоза робе и услуга. Најзначајнији извори финансирања дефицита текућег рачуна у средњем року били су високи приливи капитала од страних директних инвестиција и дознака из иностранства. Девизне резерве Народне банке Србије (у даљем тексту: НБС) повећане су за 1,59 млрд. долара и достигле ниво од 5,84 млрд. долара, што чини покривеност од око шест месеци укупног увоза робе и услуга.

Стопа незапослености и даље има узлазну тенденцију. У 2005. години је износила 26,9%, што представља повећање у односу на стопу од 26,0% из 2004. године. Просечан реални раст зарада био је успоренији у односу на раст у претходној години (10,4% у 2004. и 6,2% у 2005), што одговара процењеном порасту продуктивности у целој економији. Зараде у јавном сектору наставиле су тренд успоравања раста. Учешће масе исплаћених пензија кретало се на нивоу од око 14,1% процењеног БДП-а, што је приближно исто као у 2004. години.

Инфлација је у 2005. години мерена стопом раста цена на мало, износила 17,7%. Кредити банака привреди и становништву достигли су у 2005. години веома високе стопе раста и задуженост оба сектора је повећана, што је утицало на реални раст укупне тражње. Стопа раста кредита приватном сектору износила је 57% (делом и услед ниске статистичке базе). Прираст домаћих кредита приватном сектору учествује са око 10% у БДП-у. Штедња приватног сектора код банака такође је у порасту и чини 18% БДП-а (становништво 12%, а привреда 6%). Истовремено је задуженост предузећа и банака у иностранству исказала повећање. Учешће спољног дуга привреде крајем године достигло је око 26% БДП-а (толико износи и степен екстерне задужености државе).

Укупни консолидовани јавни приходи у 2005. години су износили 43,8% БДП-а, док је потрошња државног сектора у истом периоду 41,8% БДП-а. Консолидовани суфицит је, према подацима Министарства финансија, износио 32,4 милијарде динара, или 2% БДП-а.

Стопа инвестиција, мерена односом укупних инвестиција у фиксне фондове према БДП-у, у 2005. години се процењује на око 17,5% БДП-а, што је испод потребног нивоа, посебно са становништа потенцијала Републике Србије.

Нето стране директне инвестиције у 2005. години износиле су око 1.550 мил. долара, према 966 мил. у 2004. години. Највећи део тих инвестиција везан је за куповину дела државних и друштвених предузећа и банака у процесу приватизације.

Година 2005. била је изузетно успешна за Србију на међународном економском плану. Од еминентних институција – Светске банке и Европске банке за обнову и развој – проглашена је водећом реформском земљом и добила највише оцене. За напредак у структурним реформама, између ранжираних земаља у транзицији централне, источне и југоисточне Европе, балтичких земаља и Заједнице Независних Држава, Србија је добила највишу оцену за 2004-2005. годину, тј. оцену 4 (оцене се крећу од 1 до 4+).

Србија је почев од јула 2005. године поправила свој кредитни рејтинг, који је, према *Стандард & Поорс*-у, оцењен као ББ-, ниво који углавном имају земље у транзицији које су постигле релативну макроекономску стабилност.

ФИНАНСИЈСКИ СЕКТОР СРБИЈЕ

Народној банци Србије је осим функције контроле и надзора над банкарским сектором (банке и ДФО), коју ова институција обавља већ дуго година, почев од средине 2004. године поверена улога надзора над сектором осигурања, а од 2005. године и надзор над пословањем давалаца финансијског лизинга као и надзор друштава за управљање добровољним пензијским фондовима.

За остале актере на финансијском тржишту одговорна је Комисија за хартије од вредности – надзор над пословањем берзе, брокерско-дилерских друштава, друштава за управљање, инвестиционих фондова, Централног регистра хартија од вредности.

Табела 1: Структура финансијског сектора Републике Србије, у делу који је у надлежности НБС, на крају 2005. године

(У млн. дин.)

	Банке	ДФО	Друштва за осигурање	Даваоци лизинга	Друштва за управљање добровољним пензијским фондовима
Број	40	8	19	13	-
Билансна сума	775.413,5	2.257,4	46.419,6	51.788,3	-
Учешће у БДП ¹	44,3%	0,1%	2,6%	3,0%	-

Извор података: НБС

Укупна билансна сума дела финансијског сектора који надзире НБС са 31.12.2005. године износи 875.878,8 мил.дин. и представља 50,0% БДП¹.

Друге финансијске организације обухватају штедионице, штедно-кредитне организације и штедно-кредитне задруге. У складу са новим Законом о банкама из 2005. године, оне су дужне да се у року од годину дана од ступања на снагу Закона, односно до 10 децембра 2006. године, трансформишу у банке, припоје банци или престану са радом. Интензивна контролна активност над овим организацијама, у периоду 2003. – 2005. године, довела је до смањења њиховог броја. Наиме, што добровољним престанком са радом, што одузимањем дозвола од стране НБС, њихов број се са 14, колико их је било на крају 2003. године, свео на 8 крајем 2005. године.

Поверавање НБС контролне функције у области осигурања, значило је обезбеђивање здравих и стабилних осигуравајућих друштава, као и заштиту, односно спречавање угрожавања интереса осигураника, постављањем минимума стандарда за адекватно пословање и лимитирањем изложености ризицима, уз организовање ефикасне супервизије. Број осигуравајућих друштава је знатно смањен, са 39 крајем 2003. године на 19 крајем 2005. године.

¹ Процена БДП за 2005. годину

Народна банка Србије је у 2005. години активно учествовала у изради новог Закона о банкама, који је ступио на снагу у децембру 2005. године, а почеће да се примењује 1 октобра 2006. године. Нови Закон о банкама представља полазну основу за примену принципа Basel II – прописује савремен и ефикасан начин управљања банкама, неопходне системе и процедуре за идентификовање, мерење, вредновање и праћење банкарских ризика, транспарентност пословања банака, увођење консолидоване супервизије, прописује однос банака и Народне банке Србије са спољним ревизорима и друге важне аспекте пословања банака. Народна банка Србије је, сходно прописаној законској обавези, правовремено, односно до 30. јуна 2006. године, донела подзаконске акте неопходне за примену овог закона.

Подаци презентирани у овом извештају нису ревидирани од стране независног ревизора нити контролисани у непосредној контроли од стране НБС.

БАНКАРСКИ СЕКТОР

Како је основна карактеристика финансијског сектора Србије доминација банкарског сектора, који се последњих година одликује изузетно динамичким развојем праћеним променама у власничкој структури банака, анализа је рађена са аспекта целокупног банкарског сектора земље али и сагледавањем појединих група банака зависно од њихове власничке структуре.

Банке су груписане зависно од тога да ли већинско власништво над њима имају домаћа правна и физичка лица (у даљем тексту: приватне банке), страна правна и физичка лица (стране банке) или су то банке у којима је Република Србија већински или појединачно, посредно или непосредно, највећи акционар (државне банке).

Број банака

На крају 2005. године банкарски сектор у Републици Србији броји 40 банака. Реформа банкарског система, као петогодишњи процес консолидације и реструктурирања, улази у своју завршну фазу. Реформа је започета 2001. године свеобухватном дијагнозом затечене ситуације и банкарски сектор је претрпео значајне промене. Одузете су дозволе за рад несолвентним и неликвидним банкама (почетком 2001. године са дозволом за рад било је 86 банака), међу којима су биле и оне највеће (почетком 2002. године покренут је поступак стечаја над 4, тада највеће банке, са 57% учешћа у билансној суми банкарског сектора). Мање, подкапитализоване банке су се спајале или припајале већима и као резултат свих тих активности, на крају 2002. године пословало је 50 банака са дозволом за рад Народне банке Србије.

Током 2003. и 2004. године НБС је двома банкама одузела дозволу за рад, једна банка је донела одлуку о престанку рада, над једном банком покренут је поступак стечаја, а три банке су се припојиле другим банкама, тако да су крајем 2004. године пословале 43 банке.

Током 2005. године број банака је смањен за још три (једној банци је одузета дозвола за рад а две банке су припојене другим банкама), чиме је преполовљен број банака у односу на стање са почетка реформе банкарског сектора.

У посматраном периоду НБС није издала дозволу за рад ниједној новој банци, а последње оснивање нових банака десило се у 2001. години (основано је 5 банака у већинском страном власништву и 1 банка у већинском домаћем власништву).

Билансна сума банкарског сектора

Укупна билансна сума банкарског сектора достигла је на крају 2005. године 775.413 мил.дин., што у односу на крај 2004. године представља пораст за 265.321 мил.дин. или за 52,0%. И поред чињенице да се број банака из године у годину смањује, укупна билансна сума у посматраном периоду расте убрзано (16,1% у 2003. години и 38,8% у 2004. години). Реални раст билансне суме износио је 8,3% у 2003. години, 25,1% у 2004. години и 34,3% у 2005. години².

² Раст цена на мало у 2003. години био је 7,8%, у 2004. години 13,7% и у 2005. години 17,7%.

Основни извор раста билансне суме је пораст депозитног потенцијала. Депозитни потенцијал учествује са преко 60% у порасту укупне билансне суме и остварује годишње бржи раст од раста билансне суме. У 2005. години пораст је износио 171.428 мил.дин. или 54,7%. Још један од значајних извора раста је и кредитна задуженост у иностранству, са 57.560 мил.дин. пораста у 2005. години или 114,0%. Сопствени извори (капитал) порасли су за 26%.

Посматрано појединачно по банкама, само две банке су у 2005. години смањиле билансну суму у односу на 2004. годину. Преко половине (63,8%) пораста билансне суме банкарског сектора у 2005. године остварило је 5 банака, 4 у већинском страном и 1 банка у већинском државном власништву.

Табела 2: Однос билансне суме банкарског сектора и БДП

(У млрд дин.)

	2003	2004	2005
Билансна сума	367,5	510,1	775,4
БДП	1.171,6	1.431,3	1.750,0
Билансна сума / БДП	31,4%	35,6%	44,3%

Извор података: НБС, процена БДП за 2005.г. Републички завод за статистику

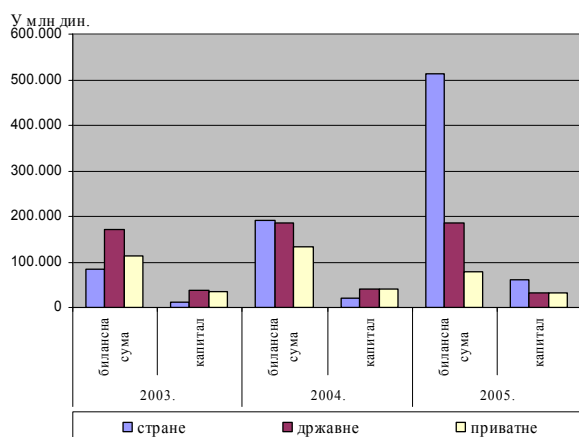
Иако учешће банкарског сектора у БДП расте, оно је ипак знатно мање него у земљама у окружењу. Крајем 2005. године учешће банкарског сектора у БДП у Хрватској је 111,5%, у Словенији преко 90%, у Бугарској 78,% док је у Европској унији у 2005. години учешће било око 300%).

Власничка структура банкарског сектора

Спроведеном конверзијом потраживања по основу кредита Париског и Лондонског клуба и по основу старе девизне штедње, Република Србија је стекла власништво у 18 банака. Законом о регулисању односа између Савезне Републике Југославије и правних лица и банака са територије Савезне Републике Југославије које су првобитни дужници или гаранти према повериоцима Париског и Лондонског клуба (из 2002. године), предвиђена је обавеза државе да прода акције које је на овај начин стекла у банкама. У периоду 2003. – 2005. година пажња је била усмерена првенствено на консолидацију банака у државном власништву и поступак њихове приватизације, одузимање дозвола за рад несолвентним банкама, спајање или припајање мањих, подкапитализованих банака, као и на ригорозну оцену бонитета потенцијалних стицалаца акција банака. У овом периоду извршена је и детаљна анализа власничке структуре банкарског сектора, до крајњих власника, физичких лица – акционара акционара банке.

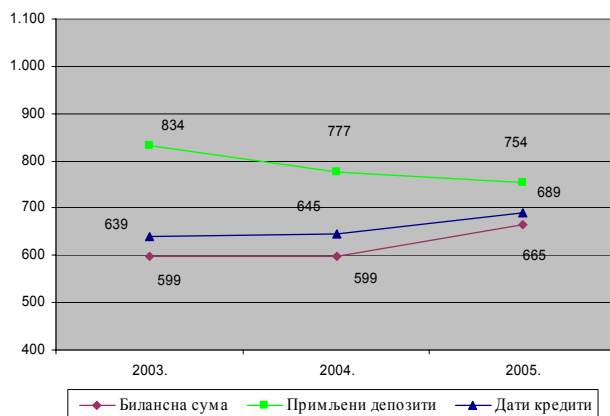
График 1. Власничка структура банака

Најзначајније промене власничке структуре банкарског сектора догодили су се као последица уласка страног капитала. У 2003. години страни капитал је преузео већинско власништво у 5 приватних банака а у 2005. години је на овај начин финализирана приватизација 3 државне банке, као и докапитализација и преузимање 4 приватне банке. Као резултат ових промена, 17 страних банака учествује са 66,0% у билансној суми и са 49,6% у капиталу банкарског сектора. Државне банке (11 банака), како се процес њихове приватизације приводи крају, смањују своје учешће на једну четвртину, док приватне банке (12 банака), преузимањем од стране иностраних акционара, такође смањују учешће (10,1% учешћа у билансној суми и 24,5% у капиталу банкарског сектора).

Концентрација у банкарском сектору

График 2. Херфиндахлов индекс концентрације

Тржишна концентрација у банкарском систему Србије није значајније изражена. Вредност ННП - Herfindahl-Hirschman индекса³ концентрације билансне активе, непромењена у прве две године, порасла је на крају 2005. године за 66 јединица у односу на крај 2004. године. Вредност ННП концентрације кредита порасла је за 6 јединица у периоду 31.12.2004.-31.12.2003. и за 44 јединице у периоду 31.12.2004.-31.12.2005, што указује да се увећава ниво концентрације. Обрнут тренд бележи се у активности прикупљања депозита, будући да обрачунате вредности ННП концентрације депозита опадају у истим годишњим периодима за 57

³ Herfindahl-Hirschman (ННП) индекс као мера тржишне концентрације, у употреби је од 1982. године. Показатељ представља суму квадрата учешћа конкретне величине (нпр. билансне суме, депозита, кредита...) свих тржишних учесника у сектору. Уколико је вредност обрачаног показатеља мања од 1000, сматра се да на тржишту није присутна концентрација, уколико је вредност показатеља између 1000 и 1800 на тржишту је изражена «умерена концентрација», а ако је вредност ННП изнад 1800, сматра се да постоји «висока концентрација».

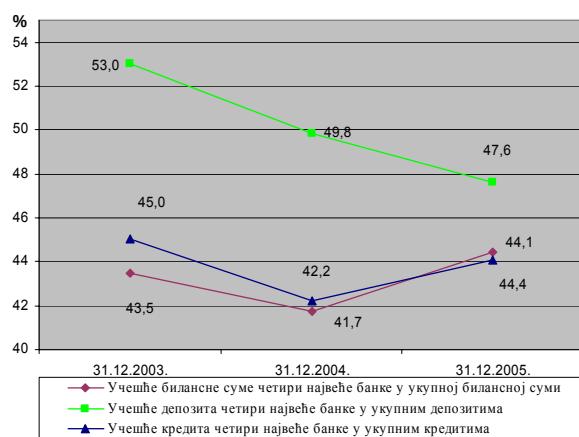

јединица, односно 22 јединице, респективно, што указује на смањење концентрације прикупљених депозита на појединачне банке у сектору.

У посматраном периоду расте и степен концентрације банкарске активе у односу на групу највећих банака. Број највећих банака по висини билансне суме (преко 50.000 мил.дин) је на крају 2005. године 4, за разлику од 2003. године када банака ове величине није ни било. Њихово релативно учешће у укупној билансној суми банкарског сектора на крају 2005. године износи 44,5%, односно 34,5% крајем 2004. године. Билансна актива ове групе банака порасла је са 176.256 мил.дин, колико је износила 31.12.2004. године, на 344.496 мил.дин, колико је износила последњег дана 2005. године. Учешће банке са највећом билансном активом у укупној билансној суми банака расте и износи 12,0%, 13,6% и 15,4%, на крају 2003, 2004. и 2005. године.

Међутим, на крају 2005. године највећи број банака је у групи банака са билансном сумом од 10.000 до 20.000 мил.дин. (11 банака са учешћем од 18,1%) и до 5.000 мил.дин. (10 банака са учешћем од 4,3% у укупној билансној суми).

График 3: Релативни удео четири највеће банке у укупној билансној суми, депозитима и кредитима

Истовремено, концентрисаност кредитне и депозитне активности на четири банке (са највећим одобреним кредитима, односно прикупљеним депозитима) нема растући тренд у посматраном периоду. Учешће депозита четири банке са највише прикупљених депозита, у укупним депозитима банкарског сектора, континуирано опада: са 53,0% 2003. и 49,8% 2004, на 47,6% на крају 2005. године. Учешће одобрених кредита четири банке са највећом

кредитном активношћу, у укупним кредитима банака, најпре опада – са 45,0% 2003. на 42,2% 2004, а затим расте на 44,1% 2005. године.

Организациона мрежа банака

Током последње две године бележи се континуирано ширење организационе мреже банака, условљено растом њихове пословне активности и појачаном конкуренцијом, која захтева приближавање и излажење у сусрет потребама клијената.

Банке су у 2004. години отвориле 236, а у 2005. години 158 нових пословних јединица, филијала, експозитура и шалтера. Крајем 2005. године организациона мрежа свих банака укључује укупно 1.867 пословних јединица, филијала, експозитура и шалтера.

Највећи раст свих поменутих организационих јединица имала је група страних банака (за 65 у 2004. и 614 у 2005. години), док су државне и приватне банке у 2004.

повећале број организационих јединица за 133 и 38, а у 2005. години смањиле организациону мрежу за 200, односно 256 пословних јединица, филијала, експозитура и шалтера. Оваква кретања произашла су делимично и из повећања броја банака које прелазе у групу страних, уз смањење броја банака које чине групе приватних и државних банака, у периоду 2003.-2005. године.

Број запослених у банкарском сектору

Број запослених у банкарском сектору континуирано расте, и на крају 2005. године износи 25.680. Поменути раст произашао је из ширења пословне активности и последично, организационе мреже банака.

Табела 3: Упоредни преглед броја организационих јединица и запослених

Земља ⁴	Број кред. инстит.	Број организ. јединица	Број запо- слених	Број запо- слених / Број организ. јединица	Број орг. јединица / Број кредит. институција	Број запослених /Укупно становништво
1	2	3	4	5=4/3	6=3/2	7
Немачка	2.148	45.505	712.300	16	21	0,9
Грчка	62	3.403	59.337	17	55	0,5
Француска	897	26.370			29	
Италија	787	30.946	336.979	11	39	0,6
Аустрија	796	4.360	72.858	17	5	0,9
Турска	51	6.564	138.657	21	129	0,2
Србија	40 ⁵	1.867	25.680	14	47	0,3 ⁶

Извор података: Извештај о финансијској стабилности за 2005. годину, Централна банка Турске.

Годишњи раст броја запослених у банкарском систему у периоду 2003/2002, 2004/2003 и 2005/2004 износио је 3.405 или 18,0%, 1.142 или 5,1%, и 2.219 или 9,5%, респективно.

Број запослених у групи страних банака увећан је са 2.490 и 3.798 на крају 2003. и 2004. године, на 12.410 колико је износио крајем 2005. године. Стране банке на тај начин су запошљавале 11,1%, 16,2% и 48,3% од укупног броја запослених у банкарском сектору, на крају 2003, 2004. и 2005. године. Овакав раст запошљавања у страним банкама је последица увећања пословне активности банака, али и чињенице да је група страних банака обухватала 11 банака крајем 2003. и 2004, а 17 банака на крају 2005. године.

Број запослених у групи приватних банака опао је са 7.046 и 6.567 на крају 2003. и 2004, на 3.064 крајем 2005. године (број банака ове групе износио је 19, 18 и 12 крајем 2003, 2004. и 2005), док је број запослених у државним банкама у истом периоду опао са 12.783 и 13.096, на 10.206 запослених (број банака ове групе износио је 17, 14 и 11 крајем 2003, 2004. и 2005). Стога се учешће приватних и државних банака у укупном броју запослених у банкарском сектору, на дан 31.12.2005. свело на 11,9% и 39,8%.

⁴ Подаци за Србију и Турску за 2005, а за остале земље за 2004. годину

⁵ кредитне институције укључују банке

⁶ Становништво без Косова и Метохије за 2004, Републички завод за статистику

БИЛАНС СТАЊА БАНКАРСКОГ СЕКТОРА**Пасива – извори средстава банкарског сектора**

На крају 2005. године у структури укупних извора средстава од 775.413 мил.дин., највеће учешће од 74,9% имају обавезе према комитентима (580.715 мил.дин.), уз константни пораст учешћа у посматраном периоду (са 60,8% учешћа у 2003. и 67,8% у 2004. години). Следеће ставке по величини су капитал (16,2%, односно 125.661 мил.дин.) и обавезе према банкама (4,6% или 35.803 мил.дин.), што су, по величини, и једино значајне ставке пасиве банкарског сектора, укупно 95,7%. Насупрот обавезама према комитентима, ове две ставке бележе пад учешћа.

Обавезе према комитентима, односе се на депозите осталих комитената (осим банака) и депозите страних банака⁷ у износу 465.708 мил.дин. или 80,2%, а кредити добијени из иностранства (од страних банака и страних правних и физичких лица) износе 108.053 мил.дин. или 18,6%.

Обавезе према банкама чине депозити домаћих и зависних и повезаних банака у износу 18.976 мил.дин. (53,0%), а кредити износе 16.827 мил.дин. (47,0%).

Капитал банкарског сектора крајем 2005. године износи 125.661 мил.дин. и чини 16,2% билансне пасиве. Раст капитала (15,32% у 2004. и 26,4% у 2005. години) није пратио убрзани раст билансне суме тако да је његово учешће са 23,5% пало на 16,2% у укупној билансној пасиви банкарског сектора.

У односу на износ капитала, на крају 2005. године:

- 2 банке имају капитал од преко 10 млрд.дин.,
- 6 банака има капитал између 5 и 10 млрд.дин.,
- 28 банака располаже капиталом између 1 и 5 млрд.дин.
- 4 банке располажу капиталом мањим од 1 млрд.дин.

Највећи број банака (14) има учешће капитала у укупној билансној суми у распону од 10%-20%. У периоду 2003. – 2005. године дошло је до смањења учешћа капитала у билансној суми, посматрано за банкарски сектор у целини (са 23,5% на 16,2%), као и појединачно по банкама (за разлику од краја 2003. године, када је било 11 банака, крајем 2005. године само 4 банке су имале учешће капитала у укупној билансној суми од преко 50%).

Половина банкарског капитала се налази код страних банака, чији је просечни капитал по банци 42,9 мил. евра али са најмањим учешћем у билансној пасиви од 12,2%, док је друга половина укупног капитала скоро равномерно расподељена на државне (просечни капитал по банци 34,1 мил. евра и учешће у билансној пасиви од 17,3%) и приватне банке (просечни капитал по банци 30,4 мил. евра али са највећим учешћем у билансној пасиви ових банака од 40,0%).

⁷ У оквиру комитената, у складу са Контним оквиром, налазе се и стране банке (поред страних правних и физичких лица)

Табела 4: Упоредни преглед кретања учешћа капитала у билансној пасиви банкарског сектора

Земља	2003	2004	2005
Босна и Херцеговина	17,0	15,7	15,0 ⁸
Хрватска	8,9	8,7	8,7
Словенија	8,3	8,1	7,4 ⁸
Румунија	10,9	8,5	8,8
Бугарска	13,1	11,0	10,5
Мађарска	8,5	8,6	9,1 ⁸
Пољска	8,3	8,0	7,8
Чешка Република	5,7	5,6	5,8 ⁹
Турска	14,2	15,0	13,5
Аустрија	5,8	6,0	7,4
Француска	5,4	5,1	4,4
Немачка	4,5	4,3	4,4
Италија	7,0	6,9	7,3
Грчка	6,9	6,8	5,0 ¹⁰
Република Србија	23,5	19,5	16,2

Извор података: Извештај о глобалној финансијској стабилности - ММФ септембар 2006.године, подаци НБС за Републику Србију

Стране банке су у највећој мери повећале капитал (преко 5 пута у односу на крај 2003. године), не само због повећања броја страних банака у посматраном периоду, већ и услед чињенице да су три стране банке исказале највеће номинално повећање капитала (за 15.171 мил.дин. заједно) а две стране банке највеће релативно повећање (за 360% односно 307%). Разлог раста код ових банака су нове емисије акција и повећање резерви из добити.

Код државних и приватних банака дошло је до номиналног смањења капитала, код приватних првенствено због смањења броја банака (преузимање од стране страних инвеститора). Групу државних банака углавном чине банке у поступку приватизације, које су на терет расхода у протеклом периоду ишчишћавале своје билансе и пословале са губитком, што је умањило капитал.

Пораст капитала резултат је, с једне стране, успешнијег пословања банака у 2005. години (после дужег периода остварен је позитиван финансијски резултат на нивоу банкарског сектора), који доводи до смањења губитка, односно повећања добити и до већег издвајања у резерве. С друге стране, највише је повећан акцијски капитал, услед нових емисија, и то не само код мањих банака које су имале потребу да се ускладе са цензусом, већ пре свега код највећих банака (страних) услед потребе да се обезбеде извори за финансирање кредитне експанзије у 2005. години и покриће могућих ризика.

Тако је пораст акцијског капитала у 2005. години за сса 8,7 млрд.дин. резултат нових емисија од сса 16,1 млрд.дин. (скоро трећина код једне стране банке), покрића губитка из претходних година од сса 9,4 млрд.дин. (код једне државне банке је скоро 90% овог износа) и расподеле добити.

⁸ Податак за новембар 2005.године.,

⁹ Податак за септембар 2005. године.

¹⁰ Податак за јуни 2005. године.

Табела 5: Структура капитала банкарског сектора

Капитал	(У млн дин.)		
	2003	2004	2005
Акцијски капитал	89.054	96.991	105.701
Емисиона премија	127	309	1.776
Ревалоризационе резерве	893	2.484	5.934
Законске резерве	5.351	7.177	13.234
Добитак ¹¹	7.257	9.103	11.568
Неуплаћени уписани капитал и сопствене акције	7	80	645
Губитак ¹¹	16.373	16.534	11.907
УКУПНО	86.302	99.450	125.661

Извор података: НБС

Структура капитала по посматраним групама банака (зависно од врсте власништва), говори да се преко половине акцијског капитала банкарског сектора (53,8%) и законских резерви (61,6%) налази у билансима страних банака, али како је код њих и 91,1% укупног губитка, ове банке имају 49,6% од укупног капитала банкарског сектора.

На почетку посматраног периода 2003. – 2005. године банке су биле у обавези да обезбеђују да ризична актива буде покривена капиталом са најмање 8%. Изменама регулативе у 2005. години показатељ адекватности капитала је повећан на минимум 10% (обавеза усклађивања са 31.03.2005. године) а потом и на 12% (обавеза усклађивања са 31.12.2005. године). Иако показатељ адекватности капитала за банкарски систем опада (31,3% у 2003. години, 27,9% у 2004. и 26,0% у 2005. години), далеко је изнад прописаног минимума. Само је крајем 2003. године једна банка имала неусклађен показатељ адекватности капитала са прописаним минимумом.

Регулаторни капитал¹² се у 2005. години повећао за 28.207 мил.дин. или 29,4%, уз промену и у самој структури. Најзначајније промене су пораст акционарског капитала и смањење губитка (ставке које улазе у састав основног капитала), тако да је основни капитал са 90,7% учешћа у регулаторном капиталу крајем 2004. године, смањио учешће на крају 2005. године на 84,4%. Ово, пре свега, услед повећања субординираних обавеза за 259%. На крају 2005. године ове обавезе чине 41,8% допунског капитала, док је на крају 2004. године њихово учешће било 25,4%. Тако је повећано и учешће субординираних обавеза у регулаторном капиталу (са 2,4% на 6,6%), као и учешће укупних субординираних обавеза у билансној пасиви (0,2% у 2003. години, 0,4% у 2004. и 1,4% у 2005. години).

¹¹ Ранијих и текуће године¹² Капитал који се обрачунава код израчунавања показатеља пословања банака, а састоји се од основног и допунског капитала, уз одређене одбитне ставке.

Табела 6: Упоредни преглед кретања показатеља адекватности капитала

Земља	2003	2004	2005
Босна и Херцеговина	19,5	18,0	17,6 ¹³
Хрватска	15,7	14,1	13,9 ⁸
Словенија	11,5	11,8	10,5
Румунија	20,0	18,8	20,2
Бугарска	22,2	16,1	15,2
Мађарска	11,8	12,4	12,0
Пољска	13,8	15,4	14,5
Чешка Република	14,5	12,6	11,9
Турска	30,9	28,8	24,2
Аустрија	14,5	14,7	14,5
Француска	11,9	11,5	11,4
Немачка	13,4	13,2	13,4 ¹⁴
Италија	11,4	11,6	11,6
Грчка	12,0	12,8	13,2
Србија	31,1	27,9	26,0

Извор података: Извештај о глобалној финансијској стабилности, ММФ септембар 2006. године; Подаци НБС за Србију.

Депозитни потенцијал у посматраном периоду карактеришу следећа кретања:

- стање укупних депозита банкарског сектора достигло је крајем 2005. године 484.684 мил.дин. што представља 62,5% банкарских извора средстава, и што је највеће учешће (почетком реформе депозити су чинили мање од једне трећине билансне пасиве, 2003. године 60,7% а 2004. године 61,4%);
- тренд раста депозита не само да је из године у годину убрзаван, него је био и бржи од раста осталих банкарских извора, односно укупне билансне пасиве (28,7% у 2003., 40,3% у 2004. и 54,7% у 2005. години);
- у односу на раст укупних депозита, девизни депозити бележе већи раст (45,2% у 2003. години, 58,8% у 2004. и 63,2% у 2005. години), што је условило да је крајем 2005. године 70,7% свих депозита било у страној валути;
- побољшана је рочна структура депозитног потенцијала јер су орочени депозити брже расли (краткорочни за 260,0%, а дугорочни за 332,3% у периоду 2003.-2005. година) од депозита по виђењу (57,4%) тако да се структура променила од 2003. године (71,5% свих депозита је било по виђењу) до 2005. године (43,5% су депозити орочени на рок краћи од једне године);
- за разлику од ранијих година, када штедње готово да није ни било, у посматраном периоду становништво постаје најзначајнији депонент, и то првенствено у страној валути, са учешћем у укупним депозитима од 43,8% и са 55,5% у депозитима у страној валути на крају 2005. године.

¹³ Податак за септембар 2005. године.

¹⁴ прелиминарни подаци за децембар 2005. године

Табела 7: Депозитни потенцијал банкарског сектора

(Износи у млн. дина./учешће у %)

ДЕПОЗИТИ	2003		2004		2005			
	Износ	Учешће	Износ	Учешће	Укупно	Коми- тенти	Банке	Учешће
Депозити по виђењу	159.353	71,4	183.856	58,7	250.898	238.536	12.362	51,8
- динарски	72.892	32,7	75.946	24,2	99.854	97.977	1.877	20,6
- девизни	86.461	38,7	107.910	34,4	151.044	140.559	10.485	31,2
Краткорочн и депоз.	58.587	26,2	120.646	38,5	210.932	153.842	57.090	43,5
- динарски	17.189	7,7	26.200	8,4	40.863	35.474	5.389	8,4
- девизни	41.398	18,5	94.446	30,1	170.069	118.368	51.701	35,1
Дугорочни депозити	5.286	2,4	8.754	2,8	22.854	20.027	2.827	4,7
- динарски	982	0,4	1.295	0,4	1.494	1.445	49	0,3
- девизни	4.304	1,9	7.459	2,4	21.360	18.582	2.778	4,4
УКУПНО	223.226	100,0	313.256	100,0	484.684	412.405	72.279	100,0

Извор података: НБС

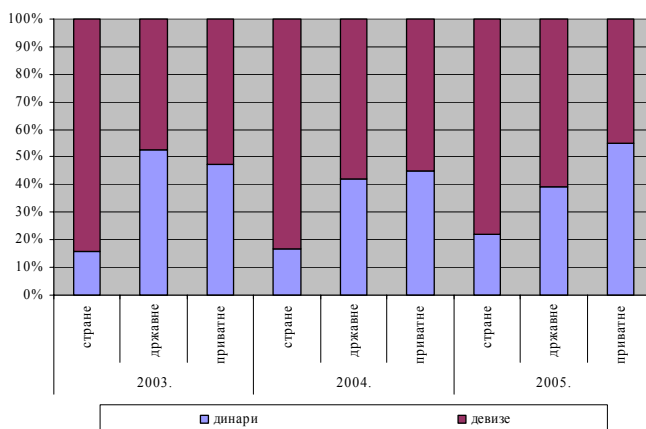
Са аспекта власништва, стране банке су крајем 2005. године имале:

- 65,6% свих депозита,
- 49,7% свих динарских депозита,
- 72,2% свих девизних депозита,
- 62,8% свих депозита становништва, као и
- 68,2% свих краткорочно и 74,5% свих дугорочно орочених депозита.

Приватне банке имају испод 10% учешћа у свим сегментима депозитног потенцијала, једино је код укупних динарских депозита учешће ових банака 15,7%, а код трансакционих депозита становништва 10,6%.

Од укупног депозитног потенцијала, 72.279 мил.дин. се односи на депозите добијене од других банака, од чега су 47.288 мил.дин. депозити добијени од банака из иностранства (45.229 мил.дин. краткорочно орочених), што чини 9,8% укупних депозита. Стање ових депозита крајем 2003. године износило је 2.894 мил.дин. и представљало 1,3% тадашњих укупних депозита, што говори о порасту финансирања из иностранства, и преко депозита

График 4: Валутна структура депозитног потенцијала

Овако великом расту депозитног потенцијала допринела је регулатива којом су осигурани бољи услови обезбеђења депонената, као и већа ликвидност банака али су и саме банке с циљем привлачења депонената учиниле доста на ширењу пословне мреже, разноврсности понуде банкарских производа и рекламирању, чиме је

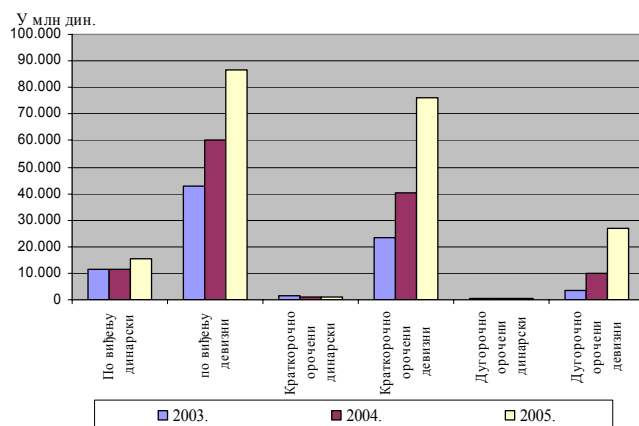
појачана тржишна утакмица.

Ово је, пре свега, имало утицаја на повећање **штедње грађана**. Депозити физичких лица достигли су крајем 2005. године 206.348 мил.дин. и учешће у укупној билансној пасиви од 26,6%. Почетком 2002. године¹⁵ учешће средстава физичких лица у укупним банкарским изворима износило је 7,6%.

Нови Закон о осигурању депозита донет је 2005. године и уређује обавезно осигурање депозита физичких лица код банака. Наиме, банка је дужна да депозите физичких лица (новчани депозит, улог на штедњу, текући рачун или други новчани рачун) осигура код Агенције за осигурање депозита до износа од 3.000 ЕУР.

НБС је Одлуком о условима и начину обезбеђења ликвидности исплате девизних штедних депозита физичких лица код банака обавезала банке на депоновања дела девизне штедње ради обезбеђења ликвидности за ове намене. У почетку је обавеза депоновања износила 50% од стања штедње, да би се касније постепено смањивала и крајем 2005. године износила 41%.

График 5: Структура штедње

Структура штедње се побољшала са аспекта рочности јер орочени депозити крајем 2005. године представљају половину свих депозита. Ово је једним делом и резултат кредитне експанзије банака у посматраном периоду. Наиме, НБС је у циљу смањења кредитног ризика одредила обавезу издвајања посебне резерве у износу од 25% износа потраживања за

покриће потенцијалних губитака по основу наплативости кредита у случају да је месечна рата кредита физичком лицу већа од 30% његових нето прихода или је положени депозит мањи од 20% одобреног износа.

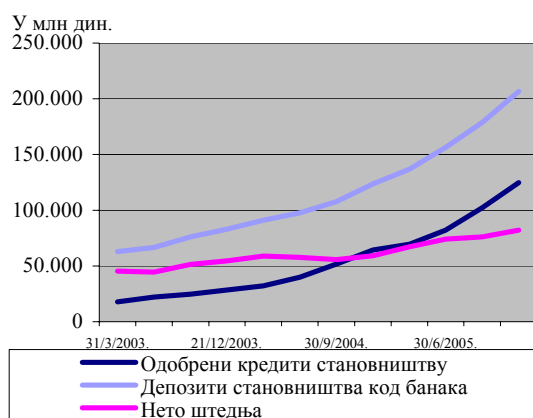
Највећи део штедње је у иностраној валути и учешће ове штедње је крајем 2005. године достигло 92,0%. Штедња у динарима је највећим делом по виђењу и износи 15.251 мил.дин., док орочена на рок до године дана износи 834 мил.дин. и преко године дана само 440 мил.дин. Да би стимулисала штедњу у динарима, НБС је крајем 2005. године издала штедне записе у динарима са повољном каматном стопом.

По прикупљеној штедњи најзначајније су три банке (2 стране и једна државна), које крајем 2005. године располажу са 47,5% укупне штедње и чији је раст штедње у периоду 2003. - 2005. године представљао 47,8% раста на нивоу банкарског сектора. Укупно стране банке учествују са 62,8% у укупној штедњи, државне са 32,5% а приватне банке са 4,8%. У оквиру појединих врста депозита 73,8% укупних трансакционих депозита је код страних банака, 41,8% свих дугорочно орочених депозита код државних банака а релативно мало учешће приватних банака највеће је код краткорочно орочених депозита (5,5%).

¹⁵ Подаци нису укључивали 4 велике банке које су почетком 2002. године изгубиле дозволу за рад НБС

График 6: Нето штедња, одобрени кредити становништву и депозити становништва код банака 2003.-2005.г.

Анализа кретања штедње становништва и њено поређење са износом одобрених кредита становништву, показују да штедња становништва има узлазни тренд и да расте брже од вредности одобрених кредита становништву. Тако је у децембру 2005. године вредност нето штедње становништва, добијена као разлика између депозита становништва и одобрених кредита становништву, износила 82 млрд.дин. и учествовала је у БДП са 5,02%.

Крајем 2005. године укупно **кредитно задужење** банака у иностранству износило је 108.053 мил.дин. и то 104.942 мил.дин. код страних банака (97,1%) и 3.111 мил.дин. код других страних правних и физичких лица. Задужење је у целости у страној валути и 95,9% са роком преко једне године.

Задуженост банака у иностранству бележи велики пораст у посматраном периоду (306% у 2004. и 114% у 2005. години), при чему су највише позајмљивале стране банке, у оквиру којих првенствено две (66,1% од укупне задужености банкарског сектора на крају 2005. године). Код једне од ове две стране банке задуженост у иностранству је толиког обима да троструко превазилази укупни депозитни потенцијал, односно преко 7 пута је већа од њеног капитала.

Да би неутралисала ова кретања, која су једним делом била извор интензивне кредитне активности, НБС је крајем 2004. године укључила ове кредите у основицу за обрачун обавезне резерве и током 2005. године повећавала проценат издвајања (са 26% на 38%).

Актива – средства банкарског сектора

Основни узрок убрзаног раста билансне aktive банкарског сектора у посматраном периоду била је интензивна кредитна активност. У циљу неутралисања раста кредита, НБС је током 2004. и 2005. године деловала мерама монетарне политике, првенствено проширењем основице за обрачун обавезне резерве и већим процентом њеног издвајања. Као резултат ових мера дошло је и до других промена унутар структуре билансне aktive.

У структури билансне aktive банкарског сектора на крају 2005. године највеће учешће и даље имају пласмани комитентима са 55,0%, односно 426.528 мил.дин.. Пласмани банкама су забележили и апсолутно и релативно смањење и са 4,3% учешћа у укупној активи (33.206 мил.дин.) су на петом месту, после основних средстава. Смањење је настало услед прекњижавања депоноване девизне штедње код НБС¹⁶ са Пласмана банкама на рачун девизне обавезне резерве – у оквиру ставке Депозити код централне банке и хартије од вредности које се могу рефинансирати код централне банке. Ради се о износу од 64.210 мил.дин., колико

¹⁶ У складу са Одлуком о мерама за одржавање девизне ликвидности банака ради обезбеђења исплате девизних штедних улога (у висини од 41% од тих девизних улога).

су банке депоновале крајем новембра 2005. године. Овим је ставка Депозити код централне банке и хартије од вредности које се могу рефинансирати код централне банке достигла износ од 150.827 мил.дин.

Банке су на рачуну девизне обавезне резерве код НБС издвојиле износ од 146.956 мил.дин. или 18,9% укупне билансне активе, који чине прекњижена депонована девизна штедња од 64.210 мил.дин. и девизна обавезна резерва од 82.746 мил. дин. У односу на крај 2004. године само девизна обавезна резерва се повећала за 64.406 мил.дин. или 351,2%, односно за 7,1 процентних поена учешћа у укупној билансној активи.

Од укупно издвојене девизне обавезне резерве на крају 2005. године од 146.956 мил.дин., стране банке су издвојиле 111.182 мил.дин. или 75,7%, државне банке 29.359 мил.дин. или 20,0% и приватне 6.415 мил.дин. односно 4,3%. Стране банке имају и највише средстава имобилисаних у девизну обавезну резерву када се њихов износ посматра у односу на укупну билансну активу (21,7%), за разлику од државних (15,8%) и приватних банака (8,2%)..

Од укупно приказане готовине и готовинских еквивалената банкарског сектора на крају 2005. године у износу од 72.781 мил.дин., 50,1% је у домаћој валути. Структура ове позиције активе је последица могућности да банке динарску обавезну резерву држе на жиро рачуну а не на посебним рачунима код НБС. Наиме, крајем 2003. године банке су обавезну резерву у износу од 16.241 мил.дин. приказале у оквиру Депозита код централне банке и хартија од вредности које се могу рефинансирати код централне банке, а крајем 2004. године износ од 20.953 мил.дин. у оквиру позиције Готовине и готовинских еквивалената, односно 26.046 мил.дин. на крају 2005. године.

Пласмани комитентима, највећа ставка у билансној активи банкарског сектора, на крају 2005. године износе 426.528 мил. дин. и резултат су извршених пласмана од 528.928 мил.дин., појединачне исправке вредности од 55.661 мил.дин. и опште исправке вредности од 46.739 мил.дин.

Пласмани комитентима (у нето износу) су:

- 81,5% дати у динарима,
- 58,3% дати на рок до годину дана,
- резултат умањења за 10,5% по основу појединачне исправке вредности (првенствено у делу краткорочних девизних кредита),
- резултат умањења за 8,8% по основу опште исправке вредности (првенствено у делу дугорочних девизних кредита),
- 37,0% дати од стране 3 банке (стране).

Нето стање пласмана комитентима у билансима страних банака износи 290.654 мил.дин. или 68,1% пласмана комитентима банкарског сектора, а у билансима државних банака 94.940 мил. дин. или 22,3%, док је учешће приватних банака само 9,6%.

У 2005. години банкарски сектор је повећао нето пласмане комитентима за 135.729 мил.дин. или 46,7%. При томе, једино су стране банке имале повећање (за 167.771 мил.дин. или 136,5%), док је код државних и приватних банака, првенствено услед смањења њиховог броја, дошло до смањења нето пласмана комитентима. Од десет банака које су имале пад нето пласмана комитентима у 2005. години, 6 је приватних, 3 су државне и 1 је страна (државна банка приватизована у 2005. години). Од укупног пораста нето пласмана комитентима који је исказао банкарски сектор, на 4 стране банке се односи 61,8% (на једну од њих 24,3%).

Посматрајући заједно ставке активе Пласмани банкама и Пласмани комитентима, **кредитна активност** банкарског сектора је крајем 2005. године достигла износ од 459.734 мил.дин., што у односу на крај 2004. године представља повећање за 102.977 мил.дин. или 28,9%. Међутим, како је децембра 2005. године депонована девизна штедња код НБС¹⁷ прекњижена из Пласмана банкама на рачун девизне обавезне резерве, стварно повећање је износило 148.704 мил.дин. или 47,8%, односно 3,3% сваког месеца. У односу на крај 2003. године, повећање износи 119,3%. Док је у 2004. години раст кредитне активности банкарског сектора био далеко бржи од раста укупне билансне активе (38,8%), у 2005. години је настављено са интензивном кредитном активношћу али је она спорија од раста билансне активе у том периоду (52,0%). Узимајући у обзир инфлацију 2004. и 2005. године од 13,7% и 17,7%, чињеницу да је 75% кредита у девизама или са девизном клаузулом, као и депресијацију динара у односу на евро од 15,5% и 8,4% у тим годинама, номинални раст кредита на крају 2005. године у односу на крај 2003. године од 119,3% свео би се реално на 66,7%.

Карактеристике раста кредитне активности су:

- бржи раст динарских кредита и пласмана (за 74,6%) у 2005. години (девизни кредити у истом периоду смањени су за 10,5%);
- бржи раст кредита и пласмана на рок преко године дана (за 58,5%) у 2005. години, у односу на 41,7% раста краткорочних кредита;
- најзначајније усмеравање кредита и пласмана било је према становништву (порастан 126,3% у 2004. и 93,7% у 2005. години).

Промене структуре укупних кредита и пласмана банкарског сектора крајем 2005. у односу на крај 2003. године су:

- 80,9% су динарски кредити (повећање за више од 20%),
- 61,2% су кредити до једне године (смањење за више од 2%),
- 59,2% је дато предузећима (смањење за више од 5%),
- 27,0% је пласирано становништву (двоструко више),
- 10,1% је дато другим банкама (смањење за више од 5%).

У односу на власничку структуру, носиоци кредитне активности су стране банке. На крају 2005. године, 68,0% свих кредита и пласмана су дале стране банке, 22,0% државне и 10,0% приватне банке, за разлику од ситуације на крају 2003. године када су државне банке приказале 48,1% кредита и пла-смана банкарског сектора, 28,4% приватне а 23,5% стране.

Ово није само последица повећања броја страних банака, будући да су водеће банке у 2005. години биле три стране банке са 36,2% укупних кредита и пласмана и 49,0% учешћа у порасту у односу на крај 2003. године.

¹⁷ За потребе даље анализе кредитне активности, користиће се подаци умањени за депоновану девизну штедњу

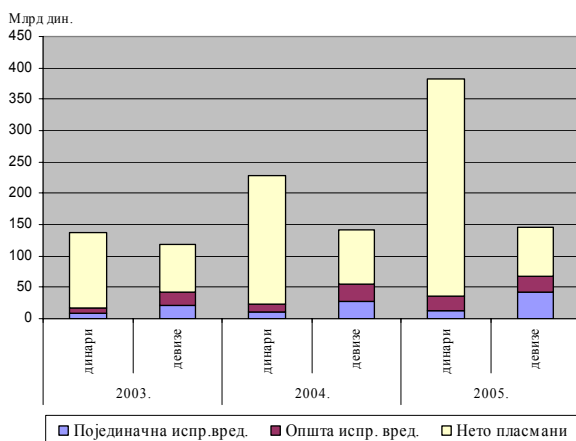

Табела 8: Кредитна активност банкарског сектора

	(У млн дин.)		
	2003	2004	2005
Укупни кредити и пласмани ¹⁸	209.612	311.030	459.734
У динарима	126.906	213.206	372.167
У девизама	82.706	97.824	87.567
Краткорочни	133.277	198.476	281.302
Дугорочни	76.335	112.554	178.432
Банке ¹⁹	32.026	39.309	46.237
Предузећа ²⁰	136.192	190.937	272.135
Јавни сектор ²¹	6.256	8.487	5.637
Остали комитенти ²²	2.914	1.730	3.810
Страна лица ²³	872	2.742	5.104
Становништво	28.336	64.136	124.222
Остало	3.016	3.689	2.589

Извор података: НБС

График 7: Наплативост пласмана комитентима у банкарском сектору

Степен наплативости, посматран преко исправке вредности, је побољшан. Наиме, у периоду 2003. – 2005. година, смањује се проценат отписа пласмана, како по основу појединачне, тако и по основу опште исправке вредности. Код динарских кредита банкарски сектор је крајем 2003. године преко појединачне исправке вредности умањио пласмане за 6,1% а крајем 2005. године за

3,4%. Код опште исправке вредности забележен је пад умањења са 6,5% на 6,0%. У делу кредита и пласмана комитентима у страној валути, проценат умањења бруто вредности по основу опште исправке вредности се такође смањио, са 18,6% на 16,4%. Међутим, у делу појединачне исправке вредности, евидентан је пораст из године у годину, са 17,8% на 19,7% и 29,4%.

Услед интензивне кредитне активности, усмерене великим делом на кредитирање становништва, као и ишчишћавање сумњивих и спорних потраживања од стране банака које су приватизоване или су у поступку приватизације, структура кредитног портфела се променила. Ризичност пласмана, са аспекта могућности њихове наплате, смањена је услед већег учешћа новоодобрених кредита, са бољим

¹⁸ Ставке Пласмани банкама и Пласмани комитентима, умањено за депоновану дев. штедњу

¹⁹ Домаће, стране, зависне и повезане, НБС, дфо, и осигуравајуће организације

²⁰ Јавна и друга

²¹ СЦГ, РС и локална самоуправа

²² Образовање, здравство и други

²³ Правна и физичка

обезбеђењем. Ови кредити су, великим делом, дати становништву, које је још увек најмање ризичан сектор. С друге стране, поједине банке, првенствено државне и оне које су до скоро биле државне, настављају са отписивањем лоших кредита, првенствено дугорочних девизних кредита датих предузећима (углавном по основу Париског и Лондонског клуба поверилаца).

Стране банке су дате кредите и пласмане у инострану валуту (брuto вредност) умањиле крајем 2005. године за 10,6% (по основу појединачне) и 12,7% (по основу опште исправке вредности. Од укупно извршене исправке вредности у износу од 11.653 мил.дин., три банке приватизоване у тој години су исказале 10.002 мил.дин.

Државне банке су дате кредите и пласмане комитентима у инострану валуту (брuto вредност) умањиле за 31,9% (по основу појединачне) и 22,3% (по основу опште исправке вредности.

Приватне банке су дате кредите и пласмане у инострану валуту (брuto вредност) умањиле за 70,6% (по основу појединачне) и 1,4% (по основу опште исправке вредности).

Поред кредитног ризика, тј. ризика наплате потраживања, банке су, у постојећим условима изложене и кредитном ризику који проистиче из кретања девизног курса. Поред кредитног ризика, тј. ризика наплате потраживања, банке су, у постојећим условима изложене и кредитном ризику који проистиче из кретања девизног курса.²⁴

График 8:Пласмани и извори банкарског сектора

Анализа кретања банкарских извора и пласмана указује на високу корелацију између кредита и депозита. Истовремено, капитал је задржао приближно исти ниво, док су кредити из иностранства имали раст.

Када се посматра однос датих кредита и прибављених депозита по секторима, депозити су већи од кредита код свих, изузев сектора предузећа, који је једини у позицији нето дужника према банкама. Из године у годину брже расту депозити од кредита становништву, тако да је разлика достигла 82.126 мил. дин. крајем 2005. године или 39,8% депозита односно 66,1% кредита. С друге стране, код предузећа се разлика између депозита и кредита повећава, али у корист кредита, тако да је крајем 2005. године достигла 120.747 мил.дин. или 79,8% депозита односно 44,4% кредита.

²⁴ Објашњено у делу овог извештаја – Кредитни ризик који произилази из кретања девизног курса

Табела 9: Однос кредита и депозита банкарског сектора

	у %		
	2003	2004	2005
Банкарски сектор	94	99	95
Становништво	34	52	60
Предузећа	142	158	180
Стране банке	80	110	98
Становништво	32	81	74
Предузећа	120	185	199
Државне банке	107	100	80
Становништво	34	32	33
Предузећа	196	182	160
Приватне банке	89	83	113
Становништво	39	41	72
Предузећа	103	112	133

Извор података: НБС

Код страних банака, као кредитно најактивнијој групи банака у посматраном периоду, однос кредита и извора средстава показује да су депозити и капитал подржавали изузетну кредитну активности тих банака. Међутим, како су, у истом периоду, остале билансне ставке ових банака имале такође значајан раст (готовина и депозити код НБС за преко 8 пута, улагања у хартије од вредности²⁵ и учешћа у капиталу за преко 3 пута и основна средства и нематеријална улагања за преко 7 пута), кредитна активност је морала бити подржана и из иностраних извора. Кредити добијени из иностранства од страних банака и страних лица су имали раст са 6.541 мил. дин. крајем 2003. на 102.980 мил.дин. крајем 2005. године.

Табела 10: Однос пласмана и извора код банака са већинским страним власништвом

	(У млн дин.)		
	2003	2004	2005
Укупни кредити	49.181	131.902	312.786
- краткорочни	38.051	82.298	182.057
- дугорочни	11.130	49.604	130.729
Укупни депозити	61.597	119.626	317.774
- по виђењу	41.269	63.748	156.953
- орочени	20.328	55.878	160.821
Однос кредити / депозити	79,8%	110,3%	98,4%
Капитал	12.386	19.605	62.303
Кредити из иностранства	6.535	43.236	102.980

Извор података: НБС

У оквиру кредитне активности банкарског сектора у посматраном периоду, издвајају се **кредити и остали пласмани дати становништву**. На крају 2002. године²⁶ ови кредити су чинили свега 6,5% укупних кредита. Уз раст од 126,3% у

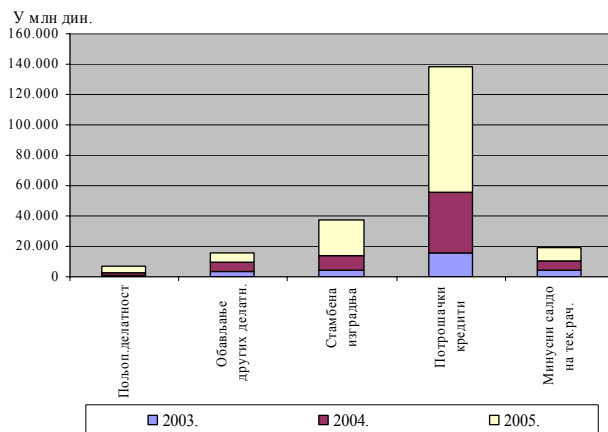
²⁵ Банкарски сектор је крајем 2005. године исказао пласмане НБС по репо пословима у износу од 16.894,5 мил.дин. НБС је 31.01.2005. године по први пут организовала репо аукције хартија од вредности у оквиру операција које спроводи на отвореном тржишту, у циљу регулисања ликвидности банкарског сектора.

²⁶ Због различитог третмана посебне резерве за покриће потенцијалних губитака у билансу, почев од завршног рачуна за 2003. годину, подаци из ранијих периода нису у потпуности упоредиви.

2004. и 93,7% у 2005. години, они су на крају 2005. године достигли 27,0% учешћа у укупним кредитима банкарског сектора.

График 9: Кредити и пласмани становништву

Учешће кредита становништву у БДП је порасло током посматраног периода. Стамбени кредити су повећали учешће са 0,4% 2003. године на 1,4% на крају 2005. године а потрошачки и остали кредити (заједно) са 1,5% на 5,1%.

Крајем 2005. године структура укупних кредита и пласмана банкарског сектора датих становништву била је:

- сви кредити су дати у динарима али је сса 75% са девизном клаузулом,
- 83,1% су кредити рочности преко једне године (повећање за више од 20 процентних поена у односу на крај 2003. године),
- 37,6% су остали кредити (повећање за 10 процентних поена у односу на крај 2003. године),
- 28,9% је пласирано у виду потрошачких кредита (непромењено учешће у укупним кредитима),
- 18,8% је дато за стамбену изградњу (повећање за 3 процентна поена у односу на крај 2003. године).

Носиоци кредитне активности су стране банке, које у укупним кредитима пласираним становништву на крају 2005. године учествују са 76,7% (њихово учешће је на крају 2003. године било 31,8%). Колико су стране банке допринеле расту ових кредита говори податак да је 11 истих банака (страних и крајем 2003. и крајем 2005. године) остварило раст од 736,2%, док су укупни кредити становништву имали пораст од 338,4%.

Кредитирање становништва је концентрисано првенствено код страних банака, и то код једног броја ових банака. Наиме, код једне стране банке се налази 18,5% свих кредита датих становништву, код две стране банке 26,9% а код пет банака (4 су стране) 48,8%. Учешће 23 банке у укупним кредитима становништву банкарског сектора појединачно је мање од 1% а код 9 банака се креће између 1% и 5%.

Подаци банака о износима исправки вредности ових пласмана говоре да се степен наплативости погоршава. На крају 2003. године, односно на почетку периода кредитне експанзије ових кредита, банке су код краткорочних кредита датих становништву извршиле укупну исправку вредности за 5,3% а код дугорочних кредита за 1,3%. На крају 2005. године краткорочни кредити су умањени за 11,1% а дугорочни за 4,2%.

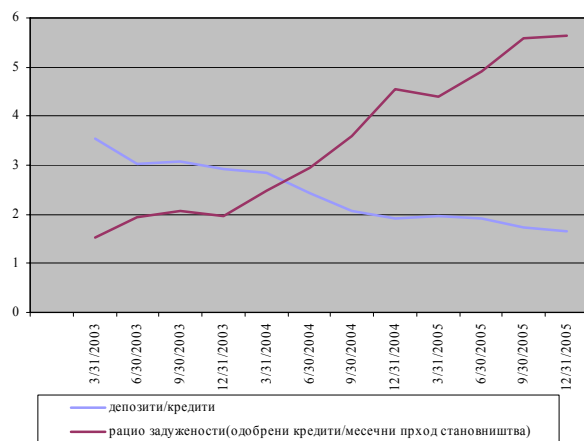
Иако је реч о релативно новој врсти пласмана са високим степеном наплативости, потенцијални ризици произилазе из:

- неадекватних процедура приликом одобравања кредита,
- уговарања девизне клаузуле (уколико се дужник није обезбедио на исти начин),
- непостојања адекватног обезбеђења, односно колатерала.

У циљу смањења кредитног ризика НБС је, изменама регулативе, настојала да повећа опрезност банака приликом одобравања кредита физичким лицима, као и издавање резерве за покриће потенцијалних губитака по овом основу.²⁷

График 10: Нето штедња становништва и рацио задужености становништва 2003.-2005.г.

С обзиром на динамику новоодобрених кредита становништву у будућности би могло доћи до презадужености грађана. Један од показатеља степена задужености становништва је рацио задужености. Овај рацио, израчунат стављањем у однос месечног износа одобрених кредита са месечним приходом - платама становништва, показује да је задуженост становништва у Србији све већа, а у децембру

2005. године износи 5,65, што значи да на сваки динар зараде становништва долази 5,65 динара кредита. (Поређења ради вредност овог рациа у Хрватској износи 17,92) .

Као заштитну меру за потрошаче, НБС је увела обавезу исказивања ефективне каматне стопе. Услед кредитне експанзије потрошачких, готовинских и осталих кредита становништву, јавила се потреба за транспарентношћу свих трошкова које треба да сноси клијент приликом евентуалног добијања кредита код банке, укључујући и критеријуме за ревалоризацију и за индексирање кредита, односно депозита.

Платне картице

После стагнације у развоју картичарства у Србији у последњој деценији прошлог века, изражене су активности на достизању нивоа развоја окружења у погледу популаризације пластичног новца (платне картице) са циљем да електронско плаћање постане основни начин плаћања. Наиме, картичарство је један од кључних елемената легализације финансијских токова и смањења готовине у оптицају, с позитивним утицајем на повећање обрта новца, што даље утиче на раст банкарског потенцијала.

²⁷ Објашњено у делу овог извештаја – кредитни ризик.

Табела 11: Број и износ трансакција платним картицама у Србији 2004. и 2005. године

Период	Број картица				Број трансакција картицама издатим у РС				Плаћања и подизања готовине ван РС ²⁸
	Дебитне	Кредитне	Пословне	Укупно	Дебитне	Кредитне	Пословне		
2004	2.109.086	28.224	20.642	2.157.952	9.471.582	326.015	138.782		422.672
2005	3.443.015	382.158	33.129	3.858.302	6.992.989	1.267.451	206.788		192.203

Извор података: НБС

Табела 12: Банкомати и POS терминали – број и промет у 2004. и 2005. години

Период	Банкомати				POS терминали			
	Број банкомата	Број трансакција	Промет трансакција		Број прод. места	Број трансакција	Промет трансакција	
			Укупно	Картице издате ван РС у РС			Укупно	Картице издате ван РС у РС
2004	450	5.703.617	20.164	2.991	16.266	5.046.699	12.307	3.802
2005	837	4.463.898	18.312	1.597	31.816	4.331.344	12.350	1.744

Извор података: НБС

ВАНБИЛАНСНЕ СТАВКЕ БАНКАРСКОГ СЕКТОРА

Истовремено са растом билансне суме, у посматраном периоду расле су и ванбилансне ставке банкарског сектора. Стање на крају 2003. године износило је 378.665 мил.дин., док су укупне ванбилансне ставке достигле износ од 726.007 мил.дин. на крају 2005. године, односно повећале су се за 347.342 мил.дин. или за 91,7%. Раст је и код ванбилансних ставки убрзан (раст од 34,9% у 2004. и 42,1% у 2005. години).

Анализа концентрације ванбилансних ставки показује да се код две банке (стране) налази више од трећине потенцијалних обавеза банкарског сектора 2005. године, односно посматрано по врсти власништва, да је 2003. године 49,7% укупних ванбилансних ставки било код државних банака, 40,1% код приватних и свега 10,2% код страних, као и да се ситуација значајно променила 2005. године (71,0% код страних банака, 21,6% код државних и свега 7,4% код приватних банака).

Структура ванбилансних ставки се такође променила. У складу са Законом о регулисању јавног дуга Савезне Републике Југославије по основу девизне штедне грађана, 2002. године из биланса банака прекњижена су у ванбиланс потраживања/обавезе по основу старе девизне штедне грађана у износу од сса 70 млрд.дин. што је тада чинило преко 20% билансне суме. Услед овога, крајем 2003. године преко 60% свих ванбилансних ставки се односило на обвезнице депоноване девизне штедне (228.281 милион динара). Крајем 2005. године износ обвезница је

²⁸ Свим картицама

достигао 268.693 мил.дин., али се њихово учешће у укупним ванбилансним ставкама смањило на 37,0%, с тим да се код једне банке налази 56,2% од укупног износа обвезница.

Остала ванбилансна актива/пасива²⁹ имала је у периоду 2003.-2005. година бржи раст тако да је крајем 2005. године достигла износ од 255.068 мил.дин. (повећање 4 пута у односу на крај 2003. године) или 35,1% свих ванбилансних ставки. Код три банке (две стране и једне државне) налази се 61,9% остале ванбилансне активе/пасиве.

БИЛАНС УСПЕХА БАНКАРСКОГ СЕКТОРА

Финансијски резултат

Банке су, први пут од почетка спровођења реформе у банкарском сектору, за период 01.01.- 31.12.2005. године исказале нето позитиван **финансијски резултат** пре опорезивања, (укупна добит умањена за укупан губитак), у износу од 7.272 мил.дин.

Табела 13: Финансијски резултат банкарског сектора

	2003		2004		2005	
	Износ	Број банака	Износ	Број банака	Износ	Број банака
1.Губитак	7.105	13	13.651	11	4.026	8
2.Добитак	6.050	34	8.661	32	11.298	32
Финансијски резултат (2-1)	-1.055	47	-4.990	43	7.272	40

Извор података: НБС

Позитиван финансијски резултат банкарског сектора у 2005. години резултат је привођења крају ишчишћавања биланса банака на терет расхода, рационализације у делу оперативних трошкова, као и веће и разноврсније пословне активности банака, нарочито експанзије кредитне и депозитне активности.

У односу на власништво, све три групе банака су пословале са добитком. Највећи добитак је код приватних банака 4.684 мил.дин., 2.226 мил.дин. код страних банака и 361 мил.дин. код државних. Од 8 банака које су пословну 2005. годину завршиле са губитком, 5 су стране, 2 државне и 1 банка је приватна.

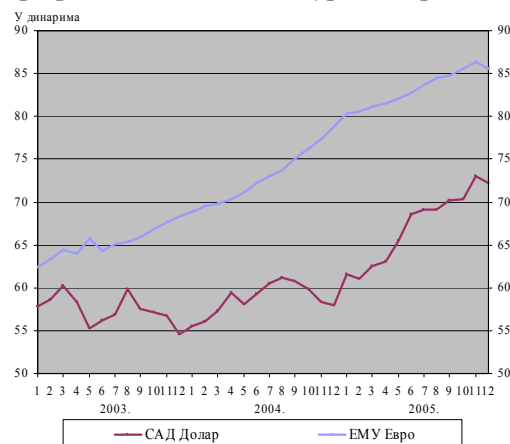
Када се банке посматрају појединачно, једна страна банка је приказала 29,9% губитка банкарског сектора а две банке (једна приватна и једна страна) 38,3% добитка банкарског сектора.

²⁹ Ову ставку највећим делом чине примљене гаранције и друга јемства за обезбеђење датих пласмана.

Структура прихода и расхода

График 11: Номинални курс динара

У структури прихода и расхода у 2005. години, као и током периода 2003. – 2005. година, најзначајнији су приходи по основу позитивних курсних разлика (47,0% укупних прихода), односно расходи по основу негативних курсних разлика (44,4% укупних расхода). У периоду 01.01. – 31.12.2005. године депресијација динара у односу на ЕУР износила је 8,4%, а у односу на УСД 24,6%.

Три исте банке (стране) су исказале сса 40% свих позитивних и негативних курсних разлика банкарског сектора. Код

страних банака учешће ове врсте прихода, односно расхода у укупним приходима, односно расходима је изнад 55%, код државних банака изнад 35% а код приватних испод 20%.

На нивоу банкарског сектора 27,8% укупних прихода за 2005. годину остварено по основу камата и накнада (72.493 мил.дин.), што поред апсолутног пораста за 22.133 мил.дин. представља и релативни пораст. У структури прихода од камата најзначајнији су приходи од камата обрачунати на пласмане предузећима (53,3%) и становништву (28,0%). Иако задржавају релативно ниско учешће у укупним расходима (5,7%), расходи од камата су током 2005. године порасли за 71,3%. Највеће учешће имају расходи по каматама становништву (28,0%) и предузећима (23,5%).

Месечна просечна пондерисана каматна стопа на кредите банака благо је варијала током целе 2005. године, да би у четвртном тромесечју имала узлазни тренд. У децембру је та каматна стопа износила 1,15% месечно, што одговара годишњем нивоу од 14,41%.

Просечна пондерисана стопа накнаде коју банке једнократно обрачунавају на цео износ одобреног кредита у 2005. години је варијала и у односу на крај 2004. године мања је за 0,09 процентних поена. (у децембру је износила 0,28% (на краткорочне кредите 0,23%, а на дугорочне 0,42%)).

Месечна пондерисана каматна стопа банака на укупне динарске депозите у четвртном тромесечју 2005. године формирана је на нивоу с почетка године; у децембру је износила 0,31% месечно (3,71% годишње).

Камате које се плаћају на девизне депозите знатно се разликују по појединим банкама како у погледу рочности, тако и према висини штедног улога. Ако се у том погледу анализира група од осам банака водећих по висини девизне штедне, запажа се да су просечне пондерисане каматне стопе на девизну штедњу по виђењу, као и на орочену на годину дана смањене у односу на крај претходне године, док су на штедне улоге орочене на три и шест месеци благо порасле. Каматна маржа на дугорочне кредите и девизне депозите није се мењала и креће се у распону од 6 до 9 процентних поена. Остали пословни приходи у 2005. години чине 22,0% учешћа у укупним приходима. Најзначајнији су приходи од укидања неискоришћених отписа пласмана и резервисања. Код 5 банака (2 стране, 2 приватне и 1 државне) налази се 62,1% ових прихода и 81,8% њиховог пораста у односу на 2004. годину.

Друга по величини ставка укупних расхода су расходи индиректних отписа пласмана и резервисања са износом од 73.396 мил.дин. и учешћем у укупним расходима од 28,9%, у оквиру којих су најзначајнији расходи индиректних општих отписа пласмана билансних позиција у износу од 43.342 мил.дин. (повећање за 14.794 мил.дин. или 51,8%). У овим расходима 2 стране банке и 1 приватна учествују са 49,5% односно са 83,9% у порасту у односу на 2004. годину.

Остали пословни расходи у износу од 47.061 мил.дин. учествују са 18,6% у укупним расходима и смањили су се у односу на 2004. годину за 12,2%, пре свега услед смањења (за 14.358 мил.дин.) накнадно утврђених расхода из ранијих година.

Табела 14: Трошкови зарада (брutto) по једном запосленом у банкарском сектору
(У хиљ. дин.)

БАНКЕ	2003	2004	2005
Стране	588	748	757
Државне	441	502	628
Приватне	423	572	811
Укупно за банкарски сектор	452	561	712

Извор података: НБС

Трошкови нето зарада, пореза, доприноса и осталих личних расхода по једном запосленом (стање из децембра 2005. године) варирају по банкама и највиши су (1.621 хиљ.дин.) код једне приватне банке а најмањи 309 хиљ.дин. код банке са Косова.

Показатељи пословања

Табела 15: Показатељи пословања банкарског сектора

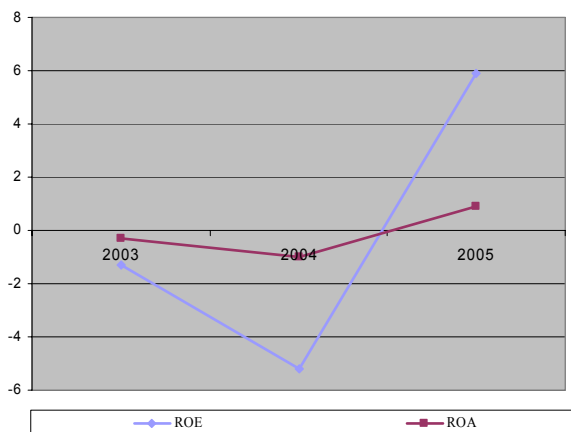
ПОКАЗАТЕЉИ	(У млн дин./однос у %)					
	Приватне	Државне	Стране	Укупно банкарски сектор		
	2005	2005	2005	2005	2004	2003
Билансна актива по запосленом	25.504	18.165	41.247	30.195	21.740	16.465
Укупни приходи по запосленом	13.035	6.768	12.230	10.155	8.201	4.904
Оперативни расходи по запосленом	1.884	1.286	1.943	1.675	1.363	1.125
Укупни депозити по запосленом	13.258	12.374	25.606	18.874	13.351	9.989
Укупни кредити по запосленом	14.984	9.900	25.204	17.902	13.256	9.392
Приходи од накнада у односу на укупне приходе	7,9	13,4	7,3	9,0	9,4	15,1
Оперативни расходи у односу на укупну активу	4,4	3,8	2,3	2,9	3,1	3,4
Оперативни расходи у односу на укупне депозите	14,2	10,4	7,6	8,9	10,2	11,3
Оперативни расходи у односу на укупне кредити	12,6	13,0	7,7	9,4	10,3	12,0

Извор података: НБС

Сви показатељи по запосленом говоре да су банке у периоду 2003. – 2005. године рационалније пословале, при чему се нарочито издвајају стране банке. Међутим, неке од њих имају веома висока одступања од просека за банкарски сектор. Тако, док су просечни трошкови пословања по запосленом за банкарски сектор износили 962 хиљ.дин., за стране банке ови трошкови су били 1.186 хиљ.дин. а код појединих страних банака изнад 2.000 хиљ.дин. Ради се о банкама које су у овом периоду шириле своју организациону мрежу.

График 12: Кретање показатеља ROE и ROA банкарског сектора

Нето добит у односу на укупну активу (ROA) је 0,9% а у односу на капитал (ROE) 5,9%.³⁰

Табела 16: Упоредни преглед кретања показатеља ROA и ROE

Земља	ROA			ROE		
	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Босна и Херц.	0,6	0,6	0,8 ³¹	3,4	5,8	7,0 ²³
Хрватска	1,4	1,4	1,4	15,6	16,6	16,0
Словенија	1,0	1,1	1,0	12,5	13,3	13,8
Румунија	2,7	2,5	1,9	20,0	19,3	15,4
Бугарска	2,4	2,1	2,1	22,7	20,0	22,1
Мађарска	1,5	2,0	2,0	19,3	25,4	25,1
Пољска	0,5	1,4	1,6	5,8	17,1	20,7
Чешка Република	1,2	1,3	1,4	23,8	23,3	25,3
Турска	2,3	2,3	1,7	16,0	16,4	11,8
Аустрија	0,7	0,8	0,8	6,3	9,3	11,4
Француска	0,4	0,5	0,6	8,5	10,6	11,9
Немачка	- 0,1	0,1	0,2	-1,5	1,9	3,5
Италија	0,4	0,6	0,7	6,7	10,7	13,3 ³²
Грчка	0,6	0,3	0,9 ³³	8,9	5,6	16,2
Република Србија	- 0,3	- 1,0	0,9	-1,3	-5,3	5,9

Извор података: Извештај о глобалној финансијској стабилности, ММФ септембар 2006. године; Подаци НБС за Србију.

³⁰ Израчунато у односу на стање активе, односно регулаторног капитала, на дан 31.12. одређене године.

³¹ Податак за септембар 2005. године.

³² Податак за март 2005. године.

³³ Податак за јуни 2005. године.

УПРАВЉАЊЕ РИЗИЦИМА У БАНКАРСКОМ СЕКТОРУ

Регулаторни оквир за праћење изложености ризицима у банкарском сектору чине:

- Одлука о ближим условима примене чл. 26. и 27. Закона о банкама и другим финансијским организацијама (дефинише новчани део акционарског капитала, показатељ адекватност капитала, показатељ трајних улагања, показатељ великих и највећих могућих кредита, показатељ ликвидности и показатељ девизног ризика).
- Одлука о критеријумима за класификацију билансне активе и ванбилансних ставки према степену наплативости и висини посебне резерве банака и других финансијских организација.

Кредитни ризик

У складу са Одлуком о критеријумима за класификацију билансне активе и ванбилансних ставки према степену наплативости и висини посебне резерве банака и других финансијских организација, банке су дужне да обрачунавају и издвајају посебну резерву за обезбеђење од потенцијалних губитака³⁴ по активи и ванбилансним ставкама одређеног степена наплативости. Посебна резерва се састоји од резерве за идентификоване губитке (за потраживања класификована у категорије Б, В, Г и Д), која се формира на терет расхода и евидентира као индиректни отпис пласмана по билансној активи (општа исправка вредности), а по ванбилансној активи као резервисања за губитке, и од резерве за неидентификоване губитке (за потраживања класификована у категорију А), по билансним и ванбилансним ставкама, која се формира из нераспоређене добити и евидентира у оквиру резерви из добити.

Класификација билансне активе и ванбилансних ставки банака према степену наплативости, збирно за све банке, показује да расте учешће класификоване активе у укупној билансној активи и ванбилансним ставкама тако да износи 41,5%, 42,6% и 43,2%, крајем 2003, 2004. и 2005. године, респективно.

На дан 31.12.2005. године, 79,1% бруто вредности класификоване активе односи се на билансну активу, односно 72,7% на бруто класификоване дугорочне и краткорочне кредите увећане за доспела потраживања. Међу класификованим ванбилансним ставкама, 33,2% чини плативе гаранције, а 33,1% неискоришћене преузете обавезе.

По основу појединачне исправке вредности, бруто вредност класификованих билансних и ванбилансних ставки умањена је за 69,9 млрд.дин, односно за 9,7%, док је њихова књиговодствена вредност умањена по основу одбитних ставки за 176,0 млрд.дин, односно за 27,1%. Највећу појединачну одбитну ставку (32,5% укупних) представља смањење књиговодствене вредности за 50% износа билансних потраживања банке обезбеђених хипотеком на непокретности, и смањење по основу износа потраживања обезбеђених готовинским депозитом код банке (19,4% свих одбитних ставки).

³⁴ Посебна резерва износи 1-2% за потраживања класификована у А, 5% за Б, 25% за В, 50% за Г и 100% за Д.

Актива банкарског сектора са аспекта класификације према степену наплативости је дата у следећој табели.

Табела 17: Квалитет активе банкарског сектора

(У млн дин.)

Категорија	2003		2004		2005	
	Класиф. Актива	Посебна резерва	Класиф. актива	Посебна резерва	Класиф. актива	Посебна резерва
А	161.646	3.233	194.535	3.154	256.719	4.149
Б	37.008	1.850	68.608	3.431	106.509	5.325
В	20.885	5.221	33.330	8.333	65.911	16.478
Г	21.667	10.834	15.713	8.275	15.822	7.911
Д	15.074	15.074	30.931	30.931	27.839	27.839
Укупно	256.280	36.212	343.117	54.124	472.800	61.702

Извор података: НБС

Лоша актива (актива класификована у категорије В, Г и Д) износи 109.572 мил.дин. и чини 23,2% класификоване активе после одбитних ставки. У односу на крај 2004. године лоша актива је увећана за 29.598 мил.дин. односно 37,0%. У истом периоду укупно класификована актива (после одбитних ставки) порасла је за 37,8%, тако да је релативно учешће лоше у укупно класификованој активи скоро непромењено. У 2003. години учешће лоше активе у укупно класификованој активи било је 22,5%.

Табела 18: Упоредни преглед кретања показатеља учешћа резервисања по основу лоших кредита у укупним лошим кредитима

(У %)

Земља	2003	2004	2005
Босна и Херцеговина	79,5	96,1	-
Хрватска	60,8	60,3	58,0
Словенија	35,0	34,0	-
Румунија	33,5	34,3	31,4
Бугарска	50,0	48,5	45,3
Мађарска	47,3	51,1	-
Пољска	47,3	58,0	59,4
Чешка Република	76,7	69,4	62,6 ³⁵
Турска	88,5	88,1	89,8
Француска	57,7	57,6	59,0 ³⁶
Грчка	49,9	51,1	-
Република Србија	54,0	58,9	47,7

Извор података: Извештај о глобалној финансијској стабилности, ММФ септембар 2006. године; Подаци НБС за Србију.

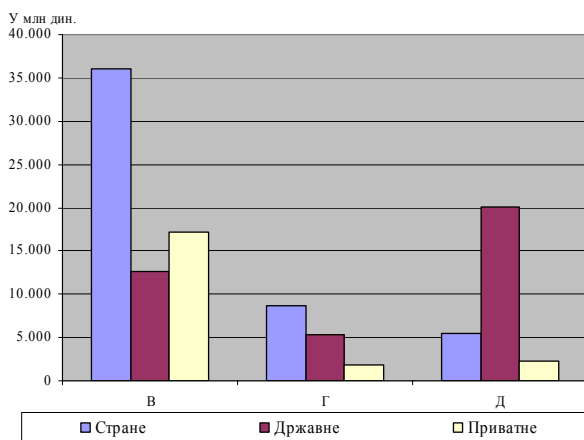
³⁵ Податак за септембар 2005.године³⁶ Податак за јуни 2005.године.

Раст класификоване активе у 2005. години (37,8%) није пратио раст бруто билансне активе и ванбилансних ставки које подлежу класификацији у тој години а који износи 48,5%. Знатно мањи раст класификоване активе од раста бруто билансне активе и ванбилансних ставки које подлежу класификацији последица је изузетно великог повећања одбитних ставки (за 88.692) мил.дин. или 101,5%. При том, учешће лоше активе у класификованој активи готово је непромењено и износи 23%.

Посматрано по појединачним категоријама класификоване активе, у 2005. години су у односу на 2004. смањена само најлошија потраживања класификована у Д, за 3.092 мил.дин. Највеће номинално повећање је код активе класификоване у А (за 62.184 мил.дин.) док највеће релативно повећање имају категорије В (за 97,7%) и Б (за 55,2%).

График 13: Лоша актива по групама банака са аспекта власништва крајем 2005. године

Посматрано по групама банака, учешће лоше у укупно класификованој активи после одбитних ставки највеће је код приватних банака (42,2%), а затим следе државне (28,8%) и стране банке (17,3%). У односу на крај 2004. године, за 5,2 процентна поена опала је вредност овог показатеља државних банака, док су стране и приватне банке погоршале квалитет активе повећавајући овај показатељ за

9,1 и 18,7 процентних поена. При томе, у укупно класификованој (после одбитних ставки) и лошој активи банкарског сектора највеће је учешће страних банака (61,4% и 45,7%, респективно), а затим следе државне (27,9% и 34,7%, респективно) и приватне банке (10,7% и 19,5%, респективно).

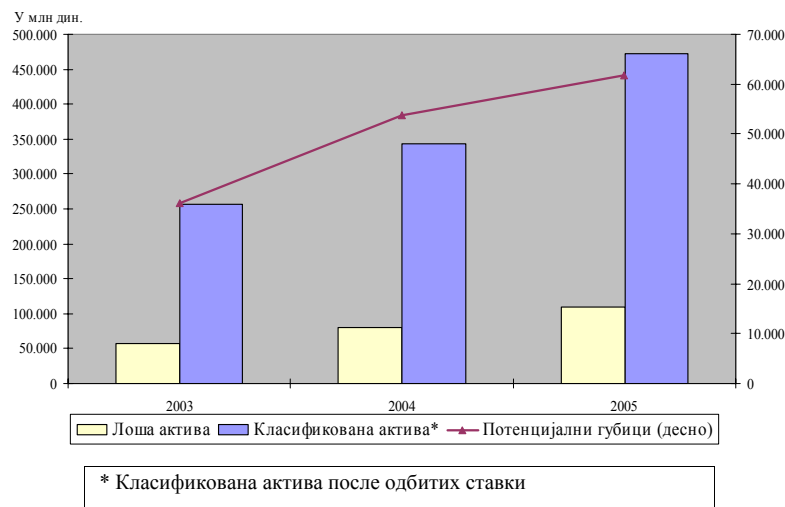
Од три банке са највећим учешћем лоше активе у укупно класификованој после одбитних ставки, једна је државна (84,1%), а две приватне (69,3% и 65,8%). Код пет банака са највећим износом лоше активе концентрисано је 51,2% лоше активе банкарског сектора. Истовремено, ових пет банака класификовало је 47,3% укупно класификоване активе банкарског сектора, после одбитних ставки.

На дан 31.12.2005. године потенцијални губици (посебна резерва) чине 49,7% капитала банкарског сектора и износе 61.702 мил.дин. У односу на крај 2004. године ово учешће је мање за 6,7 процентних поена, а у односу на крај 2003. веће је за 5,9 процентних поена. Потенцијални губици достижу 91,6%, 37,9% и 31,3% капитала државних, страних и приватних банака, респективно. При томе, на државне банке се односи 45,4% потенцијалних губитака банкарског сектора, на стране банке 40,8%, а на приватне банке 13,8% укупних потенцијалних губитака.

Код четири (две стране и две државне) банке потенцијални губици превазилазе расположиви капитал. Код једне од ове две државне банке потенцијални губици су двоструко већи од капитала.

График 14: Кретање појединих категорија квалитета aktive

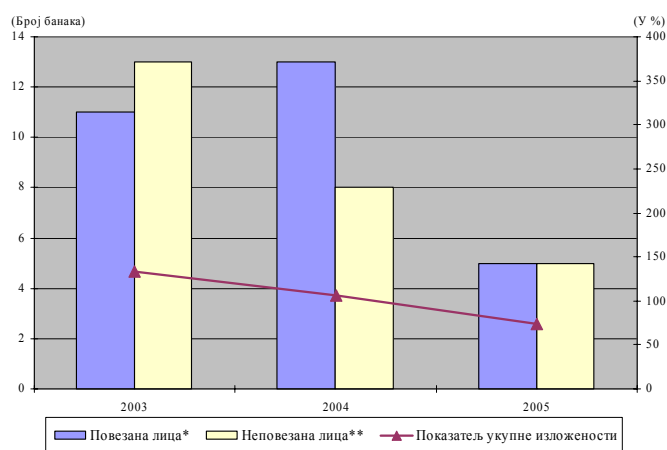

Ризик изложености банке према једном лицу

Изложеност банке према једном лицу је укупан износ потраживања и ванбилансних ставки који се односе на то лице или групу повезаних лица (кредити, улагања у дужничке ХОВ, власнички улози и учешћа, издате гаранције и авали и сл.).

У складу са важећом регулативом, под великим кредитом банке подразумева се кредит дат једном зајмопримцу који је већи од 10% капитала банке. При томе, највећи могући кредит износи 25% а највећи могући кредит зајмопримцу који је лице повезано са банком 5% капитала банке. Укупни износ великих и највећих могућих кредита не сме бити већи од 400% капитала банке.

График 15: Показатељи изложености банке према једном лицу

*Број банака које су прекршиле дозвољену изложеност према лицу повезаним с банком

**Број банака које су прекршиле дозвољену изложеност према лицу које није повезано са банком

Просечна вредност показатеља великих и највећих могућих кредита на дан 31.12.2005. године, за банкарски систем у целини, износила је 74,2% и за 31,6 процентних поена је мања у односу на исказану вредност на крају 2004. године. За посматраних годину дана вредност показатеља за групу страних, државних и приватних банака смањена је за 86,3, 49,0 и 28,2 процентана поена и износи 97,7%, 64,7% и 27,8%, респективно.

У 2005. и 2004. години све банке су ускладили пословање са захтеваним показатељем великих и највећих могућих кредита, док је у 2003. години једна државна банка приказала овај показатељ у висини од 420,0%.

На дан 31.12.2005. године, две државне банке исказале су по два кредита изнад 25% њиховог капитала, док су још три банке (две стране и једна државна) имале по једну недозвољену изложеност. Једна државна банка је код четири кредита прекорачила дозвољени лимит изложености према лицу повезаном са банком (5%), а још четири банке (две приватне, једна државна и једна страна) су исти пропис прекршиле у по једном случају.

Кредитни ризик који произилази из кретања девизног курса

Са порастом кредитне активности расте учешће кредита одобрених са девизном клаузулом у укупним кредитима. У односу на крај 2004. године када је њихово учешће у укупним кредитима било сса 57%, крајем 2005. године оно је достигло сса 70%. Стога су банке, поред стандардног кредитног ризика, у постојећим условима изложене и ризику наплате потраживања који проистиче из кретања девизног курса. Наиме, у условима значајније депресијације динара, овај ризик је посебно изражен код оних дужника који немају приход у девизама или не располажу девизном имовином.

На крају 2005. године код 98,5% кредита са девизном клаузулом, износ кредита је везан за кретање евра, а код 1,0% за амерички долар. Посебно је велики ризик код кредита чији је износ везан за кретање швајцарског франка, а који су се као нови банкарски производ тек појавили на тржишту крајем 2005. године, са нешто мањом каматном стопом у односу на кредите чији је износ везан за кретање евра.

Од укупно одобрених кредита са девизном клаузулом, стране банке су одобриле 86,8%, државне 9,0% а приватне 4,2%.

НБС је изменама регулативе настојала да повећа опрезност банака приликом одобравања кредита са девизном клаузулом. У јуну 2005. године НБС је прописала обавезу банака да усвоје методологију за адекватно идентификовање и мерење кредитног ризика који проистиче из утицаја промене курса динара на финансијско стање дужника и за начин управљања тим ризиком.

Изменама регулативе банке су обавезане да, приликом процене финансијског стања и кредитне способности дужника, врше и анализу изложености дужника ризику од промене курса динара, као и да потраживања од дужника чије су обавезе према банци уговорене у иностраној валути или у динарима с валутном клаузулом, класификују у једну категорију неповољнију од оне у коју би била класификована, уколико кредитни досије таквог дужника не садржи процену утицаја ризика од промене курса динара на класификацију дужника. Наведену процену банке су у обавези да врше за дужнике чије обавезе према банци износе у динарској противвредности 10 милиона или више.

Девизни ризик

НБС је ризик могућности настанка негативних ефеката на финансијски резултат и капитал банке услед промене девизног курса, регулисала преко показатеља

девизног ризика. Укупна ризична девизна позиција банке (збир дугих и кратких отворених нето девизних позиција по одређеним валутама – ЕУР, УСД и остале заједно, и пламенитим металима) не сме бити већа од 30% капитала банке.

На нивоу банкарског сектора, показатељ девизног ризика износио је 15,8% на крају 2005. године, 16,9% на крају 2004. и 14,4% крајем 2003. године, с тим да је његовог кршења било само у 2003. године од стране 3 банке (2 државне и 1 стране).

Укупна отворена девизна позиција износи 19.624 мил.дин., што је за 4.366 мил.дин. више у односу на вредност укупне отворене девизне позиције крајем 2004. године. Укупна отворена дуга девизна позиција на нивоу сектора износи 13.866 мил.дин. а укупна отворена кратка девизна позиција 5.758 мил.дин. У односу на претходну годину дошло је до повећања укупне отворене дуге девизне позиције за 1.928 мил.дин. и повећања укупне отворене кратке девизне позиције за 2.438 мил.дин.

Израженом девизном ризику изложено је 12 банака које имају нето отворену кратку позицију по свим валутама у укупном износу од 4.112 мил.дин. (на крају 2004. године било је 10 банака са укупно 1.579 мил.дин.).

На крају 2005. године најнижи показатељ девизног ризика су исказале државне банке 12,9%, па стране банке 13,5% и највиши приватне банке 24,7%.

Ризик трајних улагања

Према важећим прописима, банке су дужне да показатељ трајних улагања (збир учешћа банке у капиталу правног лица и улагања у основна средства банке) одржавају на нивоу испод 60% капитала банке. Учешће банке у капиталу правног лица појединачно не сме бити веће од 15% капитала банке.

Просечна вредност показатеља трајних улагања на дан 31.12.2005. за банкарски систем у целини, износила је 34,7% и за 1,6 процентних поена је мања у односу на исказану вредност на крају 2004. године. За посматраних годину дана вредност показатеља за групу страних и државних банака повећана је за 8,2 и 5,0 процентних поена и износи 29,0% и 50,5%, док је за групу приватних банака показатељ смањен за 4,2 процентна поена, односно на 30,9%.

На крају 2005. године, шест банака (четири државне и две приватне) је прекршило прописани лимит показатеља трајних улагања, док су две банке (једна приватна и једна државна) исказале по једно учешће у капиталу другог правног лица изнад дозвољених 15% капитала банке. Крајем 2003. и 2004. године вредност показатеља трајних улагања изнад 60% имале су 4 банке. Од тих банака, три банке (2 државне и једна приватна банка с Косова) су кршиле овај показатељ током све три године.

Ризик ликвидности

Банке су дужне да показатељ ликвидности (однос између збира ликвидних потраживања првог и другог реда, с једне стране, и збира обавеза банке по виђењу и без уговореног рока доспећа и обавеза са уговореним роком доспећа, с друге стране) одржавају тако да износи најмање 1 (када је обрачунат као просек свих радних дана у месецу), 0,8 (када је обрачунат за радни дан) и најмање 0,9 (када је обрачунат за три узастопна радна дана).

На нивоу банкарског сектора, показатељ ликвидности износио је 2,06 на крају 2005. године, 2,19 на крају 2004. и 2,45 крајем 2003. године, с тим да је његовог кршења (на месечном нивоу) било само у 2003. години, и то од стране једне државне банке која је касније припојена другој банци.

Од укупног броја банака, на дан 31.12.2005. њих 10 је користило средства обавезне резерве у укупном износу од 1.403 мил.дин., или 10,49% укупно обрачунате обавезне резерве ових банака. Кредите за одржавање дневне ликвидности није користила ниједна банка.

Табела 19: Ликвидност банкарског сектора 31.12.2005. године

(У хиљ. дин.)					
Банке	Средства на жиро- рачуну	Обрачуната обавезна резерва	Разлика колона (2-3)	Депоновани вишкови ликвидних средстава	Кредити за одржавање дневне ликвидност и
Укупно у Србији	27.999.902	26.045.923	1.953.979	4.759.000	-

Извор података: НБС

СЕКТОР ОСИГУРАЊА

Степен развијености тржишта осигурања

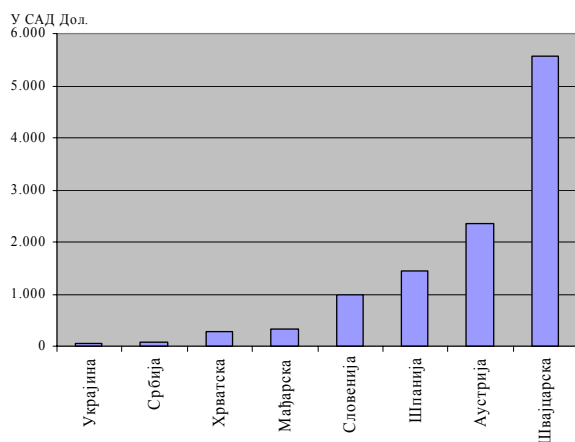
Сектор осигурања у Србији је неразвијен и, по степену развијености, налази се знатно испод просека земаља чланица Европске уније. У прилог томе говоре показатељи развијености тржишта осигурања - однос укупне премије и бруто домаћег производа и укупна премија по становнику. Наиме, према учешћу премије у бруто домаћем производу у 2005. години од 2,1% (у 2004. години 1,7%) Србија је на 58. месту на свету. У Словенији у истој години овај показатељ износи 5,7%, Хрватској 3,2%, а у 25 земаља чланица Европске уније чак 8,4%. Највећи проценат учешћа у 2005. год има Таиван, а следе Јужноафричка Република и Велика Британија.

Табела 20: Учешће премије осигурања у БДП у 2005. године у Србији у односу не неке европске земље.

	(У %)		
	Живот	Неживот	Укупно
Велика Британија	8,9	3,5	12,4
Швајцарска	6,2	5,0	11,2
Малта	3,2	2,7	5,9
Словенија	1,7	4,0	5,7
Чешка	1,5	2,5	4,0
Хрватска	0,8	2,4	3,2
Пољска	1,3	1,8	3,1
Мађарска	1,4	1,7	3,1
Србија	0,2	1,9	2,1
Грчка	1,0	1,1	2,1
Турска	0,2	1,3	1,5

Извор: Swiss Re, Sigma No 5/2006

График 16: Премија по становнику у 2005. години у неким европским земљама,

Према премији по становнику у 2004. години од око 50 УСД (односно око 40 евра) Србија заузима тек 70. место у свету. На првом месту је Швајцарска са 5.716 УСД, а следе је Велика Британија и Ирска, док Словенија са 920 и Хрватска са 248 УСД заузимају 28. односно 41. место.

Извор: Swiss Re, Sigma No 5/2006

Србија је у 2004. години, према укупној премији, на 66. месту у свету са 433 мил. УСД.

Иако су у 2005. години оба наведена показатеља побољшана (учешће премије у бруто домаћем производу износи 2,1%, а премија по становнику 64 УСД или око 54 евра), што се види из наредне табеле, сектор је још увек неразвијен.

Табела 21: Показатељи развијености осигурања у Србији

	2004	2005
Премија по становнику		
- у динарима	3.033	4.648
- у ЕУР	38	54
- у УСД	52	64
Учешће премије у БДП, у %	1,7	2,1

Извор података: НБС

Развој тржишта осигурања мерен растом премије показује позитиван тренд. Укупна премија у 2005. у односу на премију у 2004. години порасла је за 53%. Треба нагласити да су при томе цене на мало забележиле раст од 16,5%, што говори у прилог значајном реалном порасту укупне премије осигурања у години у којој је цца 50% друштава за осигурање остало без дозволе за рад односно у години у којој су озбиљно започеле активности на стабилизацији сектора осигурања и његове реформе.

Број друштва за осигурање и осталих учесника на тржишту осигурања

Број друштава за осигурање у 2005.години смањен је за 50% (са 40 на 19), четири друштва су покренула поступак добровољне ликвидације, извршено је једно припајање, тако да је са 31.12.2005.године на тржишту пословало 19 друштава за осигурање, од којих се 16 друштава искључиво пословима осигурања, 2 друштва само пословима реосигурања, док се 1 друштво бави пословима осигурања и реосигурања. Од друштава која се баве пословима осигурања искључиво животним осигурањем бави се само 1 друштво, искључиво неживотним осигурањем 7 друштава, а и животним и неживотним осигурањем 8 друштава.

Друштва за осигурање су у обавези да до 31.12.2007. године изврше разграничење послова осигурања и реосигурања, као и разграничење животних и неживотних осигурања. Услед тога, као и услед других статусних промена друштава за осигурање, као што су припајања и преузимања, реално је очекивати да ће се њихов број у наредном периоду мењати.

У 2005. години број осталих учесника на тржишту осигурања-посредника и заступника, смањен је такође за цца 50% (са 149 на 75), с тим што је од раније постојећих око 90% (133) остало без дозволе за рад, а у међувремену је 59 правних лица и предузетника добило дозволе за рад, тако да у продајној мрежи, поред друштава за осигурање, учествује 40 правних лица, 35 физичких лица-предузетника, једна туристичка агенција, као и 2.578 физичких лица која су добила

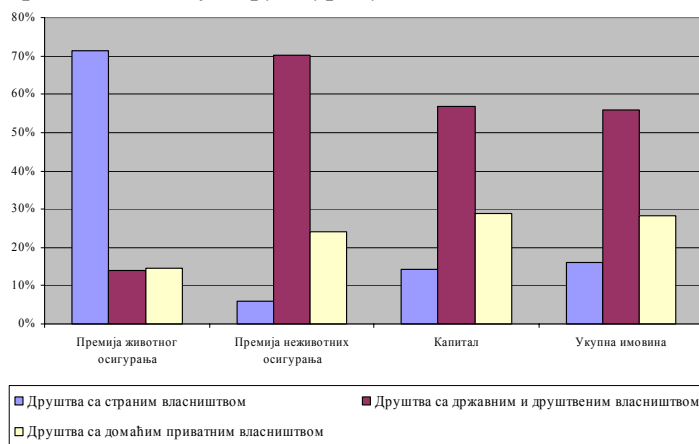

овлашћење за заступање односно посредовање у осигурању. Наведеним активностима значајно је побољшан квалитет продајне мреже, који ће додатно бити унапређен омогућавањем банкама да врше продају полиса осигурања.

Власничка структура друштава за осигурање

Посматрано према власничкој структури капитала од 19 друштава за осигурање у 2005. години 5 је у већинском страном власништву, 14 друштава је у домаћем, од којих су 2 друштва у државно-друштвеној својини, а 12 друштава су у приватној својини.

График 17: Учесће друштава за осигурање на тржишту осигурања, према власничкој структури, у 2005. години

Из наведеног се види да друштва у већинском страном власништву исказују мало учешће на тржишту од свега 12%, с једне, као и да она чине чак 71% тржишта животног осигурања, с друге стране. Два највећа друштва учествују са 70% у неживотним осигурањима.

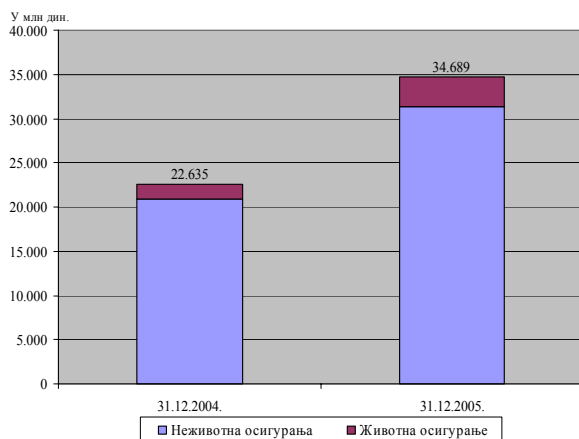
Укупна премија осигурања

Друштва за осигурање су започела са достављањем статистичких и других података НБС годишњим извештавањем за 2004. годину, док су први детаљнији и свеобухватнији подаци добијени касније у оквиру тромесечног извештавања, почев од 30.06.2005. године. Укупна премија у 2005. години износи 34.689 милиона динара ((405,7 мил. евра или 480 мил. УСД).

Износ укупне премије у 2005. години премашује укупну премију свих друштава (укључујући и оне којима је одузета дозвола почетком 2005. године) у 2004. години од 25,1 млрд.дин. (318 мил. евра или 433 мил. УСД), што говори у прилог значајном развоју тржишта осигурања у Србији у 2005. години.

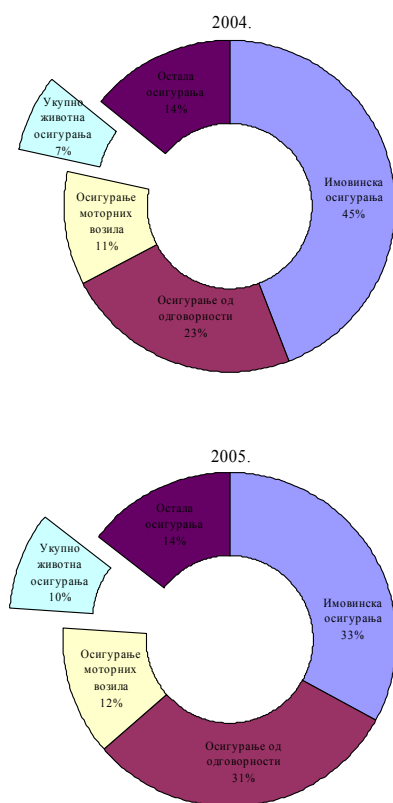

График 18: Укупна премија осигурања у Србији у 2004. и 2005. години

У структури премије у 2005. години учешће неживотних осигурања износило је 90,5%, док је учешће животних осигурања износило свега 9,5%. Иако је премија животног осигурања у 2005. години исказала пораст од чак 96%, уз пораст премије неживотних осигурања од 49,8%, њено учешће у укупној премији од 9,5% (2004. године- 6,7%) је и даље изузетно ниско.

График 19: Премија према врстама осигурања у 2004. и 2005. години

употребе моторних возила (104%).

У структури премије од неживотних осигурања имовинска осигурања (осигурање имовине од пожара и других опасности и остала осигурања имовине) перманентно захватају највећи део укупне премије тако да у 2005. години њихово учешће износи 33%, а затим следи осигурање од одговорности због употребе моторних возила са 31%. Премија добровољног пензијског осигурања (тзв. Трећег стуба и једне од врста животних осигурања, а које пружају засад три друштва за осигурање), и поред раста учешћа у укупној премији са 0,6% у 2004. години на 1,2% у 2005. години има занемарљиво учешће.

Највећи годишњи пораст премије у групи неживотних осигурања у 2005. години бележи добровољно здравствено осигурање (142%) и осигурање од одговорности због

Концентрација тржишта осигурања

Посматрано по друштвима присутна је велика концентрација портфеља. По висини премије сва друштва за осигурање би се могла поделити у три групе. У првој су два највећа друштва за осигурање са 74% премије у 2004. односно 65% у 2005. години Другу групу образују три већа друштва која су дуплирала укупну премију у 2005. години, а учествују са 12% у 2004., односно 18% у 2005. години у укупној премији

земље. Трећу групу чине остала друштва са учешћем у 2004. и 2005. години од 14% и 17% респективно.

Табела 22: Груписање друштава за осигурање према висини премије у 2005. години

Група	Број друштава	Укупна премија, у млн дин.	Учешће у укупној премији у %
I	2	22.505	65
II	3	6.316	18
III	14	5.868	17
Укупно	19	34.689	100

Извор података: НБС

Највећа два друштва за осигурање захватају 65% укупне премије и 70% укупне премије неживотних осигурања у 2005.години, док следећа четири друштва по рангу у овој премији учествују са 19%, што додатно говори у прилог високој концентрацији тржишта осигурања. Чак 29% укупне премије животних осигурања се односи само на једно друштво које у укупној премији свих врста осигурања учествује са само 4%, а значајна учешћа у укупној премији животних осигурања бележе и три друштва, која су почела да развијају животна осигурања.

Удео пет друштава која су у већинском страном власништву у укупном портфељу је 9% у 2004.години, односно 12% у 2005. Значајно је учешће њихове премије живота у укупној премији живота свих друштава. У 2004. години ово учешће је износило 69%, а у 2005. години је благо повећано на 71%.

Из изложеног се види да је за мање од две године, од када је функцију надзора преузела НБС:

- Забележен пораст премије осигурања од 53%,
- Још увек је присутна, али смањена концентрација тржишта (учешће два највећа друштва у укупној премији од 74% у 2004. години смањено је на 65% у 2005. години),
- Учешће неживотних осигурања (90%) у укупној премији и даље доминантно,
- Животна осигурања бележе пораст од 96% у односу на 2004. годину, али је њихово учешће од 10% у укупној премији у 2005. години мало поредећи са земљама чланицама Европске уније у којима је ово учешће 60%,
- Удео друштава у већинском страном власништву је забележио раст нарочито у животним, али и у неживотним врстама осигурања.

БИЛАНС СТАЊА СЕКТОРА ОСИГУРАЊА

Билансна сума сектора осигурања

Обим пословања сектора осигурања, мерен билансном сумом друштава са дозволом за рад, у поређењу са 2004.годином, повећан је у 2005.години за 51% односно са 30,8 млрд.дин. на 46,4 млрд.дин.

Структура пасиве

У структури пасиве на дан 31.12.2005.године капитал и резерве исказују учешће од 40%, а техничке резерве 49%.

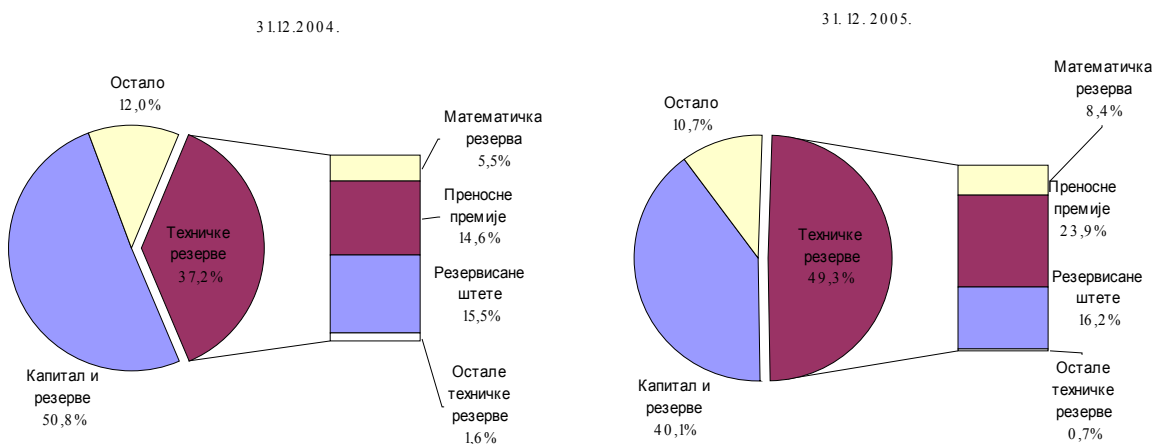
У поређењу са структуром пасиве у 2004. години, када је претежно учешће у пасиви од 50,8% исказивао капитал и резерве, а техничке резерве учешће од 37,2%, уочава се да су друштва у 2005.години смањила учешће свог капитала у корист повећаних издвајања средстава у техничке резерве. Истовремено са релативним падом учешћа капитала у структури пасиве, капитал и резерве су у 2005. години исказали номинални пораст за 19% у односу на 2004.годину (са 15,6 на 18,6 млрд дин), што је углавном резултат извршених докапитализација друштава у складу с законском регулативом.

С друге стране, техничке резерве, које друштво за осигурање користи за покриће обавеза према осигураницима, су на дан 31.12.2005. године износиле 22,8 млрд.дин. и, у поређењу са 2004. годином када су износиле 11,5 млрд дин, готово су се удвостручиле, исказујући пораст од 99%, што је, заједно са адекватним улагањима ових резерви, од највећег значаја за сигурност осигураника.

Повећање техничких резерви, а нарочито преносне премије (у посматраном периоду за 100% односно са 9,3 на 18,6 млрд дин) је у великој мери резултат успостављања јединствених критеријума за обрачун техничких резерви, прописаних од Народне банке Србије, као и стриктних контрола адекватности издвајања у техничке резерве, што је условило напуштање лоше праксе осигуравача да знатно потцењују ове резерве и тиме угрожавају интересе осигураника и корисника осигурања.

Структура техничких резерви условљена је структуром портфеља осигуравача, односно ниским учешћем животних осигурања у укупном портфељу друштава за осигурање. Највећи део техничких резерви чине преносне премије (48,7%), а затим резервисане штете (32,9%), што чини више од 80 % техничких резерви.

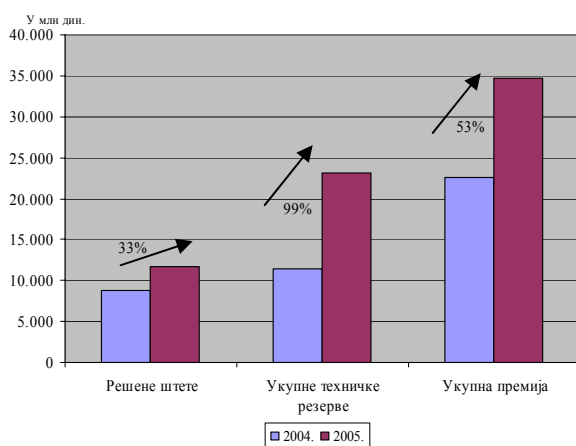
График 20: Структура пасиве сектора осигурања у 2004. и 2005. години

Значајан показатељ резултата предузетих активности на стабилизацији и уређивању тржишта осигурања је и однос пораста техничких резерви и укупне премије. Пораст техничких резерви од 99% је, наиме, значајно већи од пораста укупне премије од 53% у посматраном периоду, што говори у прилог наведеној констатацији да су друштва почела да напуштају лошу праксу неадекватног формирања техничких резерви, што се види из следећег графика.

График 21: Пораст техничких резерви и укупне премије осигурања у 2005. години

У циљу обезбеђења заштите интереса осигураника и трећих оштећених лица, односно благовремене исплате штета, међутим, није довољно само формирање адекватног нивоа техничких резерви, већ и њихово улагање на начин који обезбеђује измирење преузетих обавеза у целини и у року како у садашњем, тако и у будућем периоду. Да би било способно да одговори својим обавезама, друштво је дужно да средства улаже зависно од врста

осигурања које обавља, водећи рачуна о рачности обавеза, профитабилности и дисперзији улагања.

У 2005. години техничке резерве животних осигурања друштава која се баве пословима осигурања највећим делом биле су покривене хартијама од вредности (33%) и обвезницама којима се тргује на тржишту (30%). У структури покрића техничких резерви неживотних осигурања најзаступљеније је улагање у инвестиционе некретнине (30%), а затим следи депоновање код банака (13%).

Поређењем кретања пласирања техничких резерви живота на дан 30.09.2005.године, када је први пут обезбеђено извештавање о улагањима техничке резерве, и 31.12.2005. године приметно је побољшање. Покриће обвезницама којима се не тргује на тржишту са 37% на дан 30.09. 2005.године, пало је чак на 10% на дан 31.12.2005., а у корист обвезница којима се тргује на тржишту, чиме се смањује изложеност ризицима од ненаплате.

Улагања техничких резерви неживотних осигурања у некретнине извршена у ранијем периоду, иако смањена, нису адекватна, обзиром да могу довести у питање измиревање обавеза друштава које су код неживотних осигурања претежно краткорочне.

Анализом података о улагањима друштава за осигурање на дан 31.12.2004. и на дан 31.12.2005. утврђено је да су смањена улагања у повезана правна лица.

Код друштава која се баве пословима реосигурања у структури улагања техничких резерви неживотних осигурања преовлађују преносне премије на терет реосигураваача са 32% и готовина са 29%.

Структура активе

У структури активе друштава за осигурање са стањем на дан 31.12.2005.године, 50,2% односи се на сталну имовину (од чега 36,2% на некретнине, а 13% на дугорочне финансијске пласмане), док се 49,3% односи на обртну имовину (од чега на потраживања по премијама и на краткорочне финансијске пласмане по 18%).

У поређењу са 2004.годином када је учешће сталне имовине износило 62,2% (од чега је учешће некретнина износило 49%, а учешће дугорочних финансијских пласмана 12,8%), а учешће обртне имовине износило 37,5% (од чега је учешће потраживања износило 19,3%, а учешће краткорочних финансијских пласмана свега 10%), може се закључити да је структура активе побољшана.

Имајући у виду, међутим, чињеницу да је на тржишту осигурања доминантно неживотно осигурање, у коме су обавезе за штете по правилу краткорочне, структура активе, иако побољшана у 2005. години, и даље је неповољна, јер највећи део улагања од 36%, извршених у ранијем периоду, друштава чине некретнине, постројења и опрема, што представља висок степен имобилизације средства друштва.

График 22: Структура активе сектора осигурања у 2004. и 2005 години.

ПОКАЗАТЕЉИ ПОСЛОВАЊА СЕКТОРА ОСИГУРАЊА

Меродавни технички резултат

Меродавни технички резултат у сектору осигурања - Loss ratio (однос меродавних штета и меродавне техничке премије) као индикатор политике цена и адекватности, односно довољности премија за измирење обавеза по основу уговора о осигурању на дан 31.12.2005.године износи 79,99%. Неповољан технички резултат остварен је у четири (од 16) врсте осигурања док у осталим врстама осигурања износи између 4,83% и 96,16%. Према подацима за 2004. годину технички резултат износи 64,99%, што треба узети са резервом, обзиром на недовољну поузданост података,

превасходно у смислу подцењивања обавеза друштава према осигураницима. што је уочено при вршењу контрола пословања друштава.

Неповољан технички резултат у 2005. години, исказан код: осигурања од последица незгоде, осигурања пловних објеката, осигурања од одговорности због употребе пловних објеката и осигурања кредита, резултат је адекватнијег резервисања за настале штете (што повећава меродавне штете), адекватнијег резервисања за будуће штете (што смањује меродавну премију), као и малог портфеља одређених врста осигурања, где евентуални настанак штета има значајнији неповољан утицај на технички резултат (што је случај код осигурања од одговорности због употребе пловних објеката). Иначе учешће горе наведених врста осигурања у укупној премији је свега 7,3%.

Солвентност

Солвентност друштва за осигурање зависи од довољности техничких резерви за преузете обавезе као и од довољности гарантне резерве као вида заштите осигураника у случају непредвиђених губитака у пословању, односно као амортизера за губитке који нису покривени техничким резервама.

Законом о осигурању, почев од 30.06.2005. године први пут је у Србији уведена обавеза друштава да одржавају гарантну резерву на нивоу који је изнад маргине солвентности.

Подзаконском регулативом, сачињеном у складу са директивама Европске уније, маргина солвентности се од јуна 2005. године обрачунава на основу критеријума који уважавају врсту послова којима се друштва за осигурање баве, као и обим пословања и штете у трогодишњем периоду.

Маргина солвентности на дан 31.12.2005. године у Србији износи 10 млрд.дин., а гарантна резерва 17,1 млрд.дин.

Ликвидност

Ликвидност друштава за осигурање мерена као однос краткорочних средстава и краткорочних обавеза (укључујући и резервације за будуће штете и резервације за нерешене штете) расте са 0,95% у 2004. на 1,02% у 2005. години.

Пораст ликвидности се може објаснити побољшањем структуре активе у 2005. години у којој некретнине, потраживања и дугорочни пласмани учествују са 67,1%, док је ово учешће у 2004. години износило 81%.

Показатељи профитабилности

Принос на укупну имовину друштва, као процентуално изражен однос нето добити и укупне имовине и рентабилност властитих средстава, као однос нето добити и основног капитала друштва у 2005. години бележе пораст у односу на претходну годину.

Наиме, принос на укупну имовину друштава која су пословала у 2004.години износио је 0,64%, док се у 2005.години повећао на 1,43%, што значи да је на 100 динара укупне имовине остварено 1,43 динара.

Рентабилност властитих средстава у 2004. години износила је 1,54% , а у 2005.години 4,37%, што значи да је на 100 динара основног капитала остварено 4,37 динара нето добити.

Из упоредних показатеља се види да је, иако је број друштава за осигурање смањен за око 50%, дошло до значајних позитивних промена на тржишту осигурања, које се, у поређењу са 2004.годином, огледају у следећем:

Укупна премија осигурања повећана је за 53%, број запослених за 35%, благо је побољшана структура премије у смислу, иако скромног, повећања премије животног осигурања са 6,7% на 9,5%, повећан је обим пословања за 51%, капитал за 19% и, што је од изузетног значаја за сигурност и стабилност сектора, повећане су техничке резерве, које служе за измиривање преузетих обавеза по издатим полисама за чак 99%.

Поред тога, квалитет улагања техничких резерви је побољшан, у смислу мањег учешћа улагања у некретнине, улагања у повезана лица и хартија којима се не тргује на организованом тржишту, али још увек није задовољавајући, пре свега са становишта рочности, али и квалитета и утрживости. Међутим, улагања у некретнине, која су резултат имобилизације средстава у претходном периоду, када су она представљала преовлађујући вид улагања, није могуће изменити у кратком року.

Такође, може се закључити да стање на тржишту и степен његове развијености, и даље није на задовољавајућем нивоу.

ДАВАОЦИ ФИНАНСИЈСКОГ ЛИЗИНГА

Број давалаца лизинга

НБС је, у складу са Законом о изменама и допунама Закона о финансијском лизингу («Службени гласник РС» бр. 61/2005), издала 14 дозвола за обављање послова финансијског лизинга следећим даваоцима лизинга.

Код ових давалаца лизинга је, на крају 2005. године, запослено укупно 329 лица.

Власничка структура

Већинско власништво над 8 давалаца финансијског лизинга имају страна правна лица, банке из иностранства су већински власници 3 даваоца финансијског лизинга док је 1 давалац финансијског лизинга у власништву домаће банке са страним капиталом и страног правног лица са по 50% учешћа у капиталу. Домаћа правна лица су власници 2 даваоца финансијског лизинга.

Концентрација тржишта финансијског лизинга

Три даваоца лизинга су и у 2005. години задржала водеће позиције на тржишту. Међутим, кумулативно учешће ова три даваоца лизинга се у 2005. години значајно смањило и са 79,7%, колико је износило у 2004. години, опало на 69,2% у 2005. години. На повећање нивоа конкуренције указује и Herfindahl-Hirschman индекс (HHI) који је са 2.410,1 у 2004. години опао на 1.859,1, што је тржиште финансијског лизинга са високо концентрисаног тржишта сврстало у категорију тржишта са умереном концентрацијом.

БИЛАНС СТАЊА ДАВАОЦА ФИНАНСИЈСКОГ ЛИЗИНГА

Даваоци лизинга су за 2,5 године пословања остварили билансну суму³⁷ од 6,7% у односу на билансну суму банкарског сектора.

Укупна билансна актива свих давалаца лизинга је на дан 31.12.2004. године износила 23 милијарде ЦСД, а на дан 31.12.2005. године је достигла износ од скоро 52 милијарде, односно увећала се за 2,3 пута. Од укупног износа билансне активе, 91,3% се односи на потраживања по основу финансијског лизинга (93,8% у 2004. години).

У пасиви давалаца лизинга, најзначајније учешће имају дугорочне обавезе – 88,4% (82,2% у 2004. години), и то дугорочни кредити из иностранства – 83,2% (73,5% у 2004. години) и дугорочни кредити у земљи – 4,8% (7,8% у 2004. години). Краткорочне обавезе у укупној пасиви учествују са 7,2% (14,5% у 2004. години), и то краткорочни

³⁷ Биланси стања и успеха давалаца лизинга су за сврхе анализе кориговани тако што су потраживања по основу финансијског лизинга приказана у нето износу, тј. износ тих потраживања је умањен за незарађен финансијски приход исказан у оквиру пасиве. Приход од продаје је, такође, коригован и исказан у нето износу, тј. умањен за износ набавне вредности продате робе. Овакве корекције елиминишу прецењеност активе и укупно остварених прихода и своде их на фер вредности.

кредити у земљи 4,5% (10,7% у 2004. години). Капитал има веома ниско учешће у укупној пасиви – свега 4,2% (3,2% у 2004. години), при чему се у структури капитала највећи део односи на нераспоређену добит.

Структура биланса стања, указује да се скоро целокупан износ пласмана по основу финансијског лизинга финансира путем задуживања у иностранству – обавезе по кредитима узетим из иностранства чине 83,2% укупне пасиве, док пласмани по основу финансијског лизинга чине 91,3% укупне активе. Дугорочни кредити у земљи представљају свега 4,8% укупне пасиве, а скоро 90% овог износа се односи само на једног даваоца лизинга.

Структура домаћих и иностраних извора финансирања се у 2005. години изменила у односу на 2004. годину, у корист иностраних извора финансирања. Наиме, стање обавеза према иностранству се у односу на 2004. годину увећало за 2,55 пута (нешто више од раста укупне активе), што је имало за последицу и раст учешћа ове категорије извора у укупној пасиви. Инострани повериоци даваоца лизинга су најчешће оснивачи или правна лица која послују у оквиру исте банкарске групе.

Три четвртине пласмана по основу финансијског лизинга одобрено је правним лицима (74,2%), док физичка лица у укупним пласманима учествују са 14,7%, предузетници са 6,8% и остали са 4,3%.

Највећи део пласмана по основу финансијског лизинга односи се на финансирање путничких возила (34,6%) и теретних возила, минибусева и аутобуса (31,1%).

График 23: Структура пласмана према предмету лизинга

У секторској структури пласмана по основу финансијског лизинга, најзначајније учешће има сектор саобраћаја, складиштења и веза (19,6%), сектор трговине (19,1%), прерађивачка индустрија (16,5%) и физичка лица (16,2%).

БИЛАНС УСПЕХА ДАВОЦА ФИНАНСИЈСКОГ ЛИЗИНГА

Укупан добитак пре опорезивања на нивоу тржишта финансијског лизинга у 2005. години износи 979.923 хиљада ЦСД и у односу на 2004. годину се увећао за 2,5 пута.

Најзначајнија категорија прихода даваоца лизинга су позитивне курсне разлике – 56,6% (43,8% у 2004. години). Овим приходима се могу додати и остали приходи, чији се највећи део односи на ефекте уговорене заштите од ризика (девизна клаузула). Приходи од камата у структури укупних прихода учествују са 27,9%.

Најзначајније категорије расхода су негативне курсне разлике – 66,9% укупних расхода (62,8% у 2004. години), пословни, тј. оперативни расходи – 13,5% (20,1% у 2004. години) и расходи камата – 13,1% (12,3% у 2004. години).

Укупни расходи су остварили већу стопу раста (240,1%) у односу на 2004. годину од укупних прихода (229,5%), што је имало за последицу смањење стопе нето добитка пре опорезивања са 11,5%, колико је износила у 2004. години, на 8,7% у 2005. години.

ПОКАЗАТЕЉИ ПОСЛОВАЊА ДАВАОЦА ФИНАНСИЈСКОГ ЛИЗИНГА

На основу приказаних показатеља пословања, може се закључити да даваоци лизинга остварују релативно висок принос на просечан капитал као резултат високог леверица, тј. односа дуга и капитала. Овакво пословање представља велики ризик уколико се због неповољних кретања на тржишту оствари губитак у пословања су, у ком случају би се остварени губитак мултипликовао и имао значајне негативне последице по капитал давалаца лизинга.

Табела 23: Показатељи пословања даваоца финансијског лизинга – просек за тржиште за 2005. годину

Показатељ пословања	31.12.2005.
Принос на просечну активу (ROA)	1,5%
Принос на просечан капитал (ROE)	19,4% ³⁸
Нето каматна маржа	4,8%
Просечна активна каматна стопа	9,1%
Просечна пасивна каматна стопа	4,4%
Покриће расхода од камата	1,7х
Оперативни расходи према просечним пласманима	5,7%
Укупне обавезе према капиталу	29,9х ³⁹
Дугорочне обавезе према капиталу	22,6х ³⁹

Извор података: НБС

³⁸ Један давалац лизинга је искључен из обрачуна, због негативног просечног капитала

³⁹ Један давалац лизинга са екстремном вредношћу ових показатеља (од преко 600) је искључен из обрачуна.

ДРУШТВА ЗА УПРАВЉАЊЕ ДОБРОВОЉНИМ ПЕНЗИЈСКИМ ФОНДОВИМА

Закон о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима донет је у 2005. години, а примењује се од 01. априла 2006. године.

Закон омогућава оснивање друштава за управљање и организовање добровољних пензијских фондова и одређује критеријуме које је потребно испунити да би се заштитили интереси чланова фонда. Такође, Закон регулише пословање друштава за управљање добровољним пензијским фондовима, организовање и управљање добровољним пензијским фондовима, активности и дужности кастоди банке, надлежности НБС у надзору рада друштава за управљање и друга питања од значаја за функционисање добровољних пензијских фондова.

Основна сврха добровољних пензијских фондова је да грађани имају могућност увећања пензијских прихода, као и могућност избора колико новца ће одвајати у ту сврху. У добровољне пензијске фондове и пензијске планове прикупљају се средства уплатом пензијских доприноса од стране чланова, односно обвезника уплате ради даљег улагања, да би по испуњењу услова, члан добровољног пензијског фонда стекао право на повлачење и располагање акумулираним средствима.

НБС је поверено да: издаје дозволу за рад друштву за управљање и дозволу за организовање и управљање фондом и истовремено одобрава именовање управе друштва, одобрава правила пословања друштва, проспект и други маркетиншки материјал, води регистар добровољних пензијских фондова, врши надзор над обављањем делатности управљања добровољним пензијским фондовима, прима дневне извештаје кастоди банке о вредности нето имовине и инвестиционе јединице добровољног пензијског фонда, прима и контролише годишње, полугодишње и месечне извештаје друштва за управљање.

НБС врши улогу супервизора друштава за управљање добровољним пензијским фондовима и доноси подзаконска аката неопходна за спровођење Закона о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима.

ПЛАТНИ СИСТЕМ

Реформа платног система

Национални платни систем је једна од најважнијих компоненти монетарног и финансијског система земље. Платним системом новац се преноси од купаца до продаваца у комерцијалним и финансијским трансакцијама. Уколико платни систем функционише добро, он је у стању да снизи укупне трошкове трансакција и прошири могућности комерцијалних и финансијских трансакција у једној економији.

Платни систем у Србији је у потпуности реформисан пре три године – први радни дан новог платног система био је 6. јануар 2003. године – када су комерцијалне банке успешно преузеле платне операције од државне институције и када је Србија развила модеран, поуздан и ефикасан платни систем.

Учесници у платном систему

Учесници у систему су: НБС, банке које имају дозволу НБС, Министарство финансија, Централни регистар хартија од вредности као и Удружење банака.

Свака банка, учесница у систему, има по један основни рачун и по један клириншки рачун (служи за израчунавање нето-позиција из клиринга – салдо му је на почетку и на крају дана нула).

НБС обавља обрачун и клиринг за Дина платну картицу (домаћу платну картицу) као и за Yuba, VISA i Mastercard платне операције у домаћем платном промету.

Министарство финансија учествује у платном промету преко Консолидованог рачуна трезора (КРТ) који чине консолидовани рачуни трезора Републике и консолидовани рачуни трезора локалних власти. КРТ се води код НБС као један рачун.

ЦРХОВ води регистар свих ХОВ издатих на територији Републике Србије и обавља клиринг и салдирање обавеза и потраживања у ХОВ и новцу проистеклих из процеса трговања са ХОВ, односно врши пренос власништва над ХОВ истовремено са плаћањем.

Ради обављања новчаног дела обрачуна, ЦРХОВ је учесник у РТГС систему са једним рачумом, чије стање на почетку и на крају пословног дана је нула.

За потребе салдирања трговине ХОВ деноминованим у иностраној валути, ЦРХОВ има код НБС отворен девизни рачун.

Бруто обрачун у реалном времену - РТГС

НБС је оператер и власник РТГС и клиринг система, конфигурисаних као један систем, на једној платформи. Систем је флексибилан у смислу постојања могућности раздвајања РТГС-а и клиринга на одвојене системе, на две платформе.

За учешће у РТГС систему учесник мора поднети НБС захтев за прикључење. Уз захтев за прикључење, у складу са Оперативним правилима за бруто обрачун у реалном времену, учесници су дужни да пријаве банкарски код (BIC код) који ће користити у систему, да испуне техничке услове и стандарде за повезивање са

РТГС системом, да пријаве лица овлашћена за контакт са НБС по овим пословима и, на крају, да закључе уговор са НБС којим прихватају наведена оперативна правила.

За обрачун у РТГС систему користе се средства на рачунима у РТГС-у (рачуни – банке, консолидованом рачуну трезора када је реч о МФИН-УЈП, обрачунским рачунима, чије је стање на почетку и на крају дана нула – за ЦРХОВ и УБС). Национални центар за платне картице за потребе обрачуна по DinaCard, VISA, MASTER i YUBA платним картицама за сваки од ових брендова има у РТГС систему отворен по један пролазни рачун.

У РТГС систему се могу извршавати сви налози за плаћање, с тим што се обавезно извршавају налози за плаћање који гласе на износе веће од 200.000 динара, а што је утврђено оперативним правилима система. Другим речима, трансакције које гласе на износ од 200.000 динара или већи, хитне трансакције, као и трансакције којима учесници подижу готовину из трезора НБС – обавезно се извршавају у РТГС систему.

Трансакције се обрађују и извршавају одмах после пријема у РТГС систем и то до висине средстава на рачуну учесника. Трансакције с приоритетима 1-49, за чије извршење нема довољно покрића на рачуну учесника – стављају се у ред за чекање, да би се, након обезбеђења средстава извршиле према приоритету и времену слања до краја обрачунског дана а трансакције са приоритетима 50 – 99 се враћају пошилаоцу. Пошилалац може до краја обрачунског дана опозвати поруку за плаћање која се налази у реду за чекање или променити приоритет.

“Мала“ плаћања

НБС има дискреционо право да обављање међубанкарског клиринга, послове међубанкарског обрачуна чекова по текућим рачунима грађана и обрачун платних картица.- пренесе на друго правно лице.

Након одговарајућих припрема и провера, НБС је клиринг чекова поверила УБС од 1. септембра 2004. године, тако да сада у Србији функционишу два система за обрачун „малих плаћања“ – клиринг систем НБС (као део РТГС и клиринг система НБС) и систем УБС за обрачун чекова по текућим рачунима грађана.

НБС је послове клиринга уредила Одлуком о обрачуну и клирингу и о функционисању обрачунских рачуна код НБС и Оперативним правилима за клиринг. Плаћања у клирингу су тзв. „мала плаћања“ односно налози до 200.000 динара и „пакуку“ се у поруке SWIFT формата MT102.

НБС је од јануара 2005. године учесницима понудила ниви сервис – извршавање „малих, клириншких плаћања“ у РТГС систему, по тарифи за клириншка плаћања. То је омогућило банкама са бољом ликвиднодном позицијом да извршавају плаћања путем РТГС система, не чекајући клириншки циклус, а по нижој тарифи.

Размена података у РТГС и клиринг систему обавља се електронским порукама SWIFT формата, путем приватне мреже НБС, односно SWIFT мреже – о чему, на основу своје пословне политике, одлучује сваки појединачни учесник у систему. Током првих месеци рада система, само једна банка се определила за SWIFT мрежу, међутим, и она је ускоро прешла на WAN мрежу НБС.

Статистика

У 2005. години, за 254 радна дана, посредством РТГС и клиринг система НБС, у међубанкарском платном промету реализовано је укупно 127,53 милиона плаћања, у вредности од 10.361,4 милијарде динара.

Месечни просек реализоване вредности промета у РТГС и клиринг систему износио је 863,45 милијарде динара, са просечно месечно реализованих 10,63 милиона плаћања.

Дневно је у просеку у међубанкарском платном промету реализовано 502.067 плаћања, у вредности од 40,79 милијарди динара промета. Дневни просек броја реализованих РТГС плаћања био је 163.069 и плаћања у клирингу 338.998.

Од укупно 127,53 милиона међубанкарских плаћања реализованих у 2005. години, РТГС плаћања учествују са 32,48%, или 41,42 милиона плаћања, а плаћања у клирингу са 67,52%, или 86,11 милиона плаћања.

У 2005. години реализована вредност плаћања у клирингу износила је 742,39 милијарди динара или 7,16% укупно реализоване вредности међубанкарског платног промета. Месечно су у просеку плаћања у клирингу износила 61,87 милијарди динара, док је дневни просек у посматраном периоду износио 2,92 милијарде динара.

Расположивост РТГС и клиринг система НБС у 2005. години износила је 99,96 %. За 254 радна дана и 129.225 минута продукције било је укупно 55 минута застоја у раду.